

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala

Taiteen uudet kontekstit

2020

Aiju Salminen

MULTITAITEILIJAT

– näkökulmia monialaiseen taiteilijuuteen

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Taiteen uudet kontekstit

2020 | 42 sivua, 3 liitesivua

Aiju Salminen

MULTITAITEILIJAT

– näkökulmia monialaiseen taiteilijuuteen

Aiju Salmisen opinnäytetyö *Multitaiteilijat – näkökulmia monialaiseen taiteilijuuteen* on pyrkimys avata ilmiötä, joka on olemassa, mutta jolle ei ole nimeä. Tarkoituksena on selvittää, miksi jotkut työskentelevät monilla eri taiteen aloilla, kokevatko he laaja-alaisen työskentelytavan etuna ja mitä ongelmia siihen mahdollisesti liittyy.

Taiteen kentällä on aina ollut tekijöitä, jotka liikkuvat eri taiteenaloista ja tekniikoista toiseen. Multitaiteilijuus ei ole harvinaista, mutta sitä on tutkittu vähän.

Tutkielma pohjaa monialaisesti toimivien taiteilijoiden haastatteluihin. Tekstiä varten haastatellut yhdeksän taiteilijaa ovat Camille Auer, Marita Liulia, Rosa Liksom, Lauri Ahtinen, Kati Rapia, Roosa Halme, Anssi Kasitonni, Ninni Luhtasaari ja Mika Rättö. Haastateltavat ovat eritaustaisia niin ikänsä, sukupuolensa, koulutuksensa, urapolkunsu kuin taiteenalojensakin suhteen.

Kaikki vastanneet kokivat monialaisuuden olevan luonteva tapa toimia: moni kuvaili itseään muutenkin uteliaaksi ja monesta asiasta kiinnostuneeksi ihmiseksi. Vaikka tarve monialaisuuteen koettiin sisäsyntyisenä ja pääosin hyvänä asiana, osalle vastaajista laaja-alaisuus ei kuitenkaan ollut yksinkertainen ja ristiriidaton asia. Teksti käsittelee multitaiteilijoiden ajatuksia monialaisuuteen liittyvästä terminologiasta, apurahojen hakemisesta ja joukkoon kuulumisesta. Se avaa kokemuksia koulutuksesta, amatööriydestä ja taiteen tekemisen erilaisista tavoitteista.

Tutkielmaa varten on haastateltu myös muita taidekentän toimijoita. Teksti on myös osin autoetnografinen eli pohjaa kirjoittajan omiin kokemuksiin monialaisena taiteilijana.

ASIASANAT:

monialaisuus, multitaiteilija, monitaide, työpolku, taiteilijaidentiteetti, luovuus, taiteilijuus

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Contemporary Contexts of Arts

2020 | 42 pages, 3 pages in appendices

Aiju Salminen

MULTIDISCIPLINARY ARTISTS

– Perspectives on Art Careers with Diverse Domains

Aiju Salminen's thesis *Multidisciplinary Artists – Perspectives on Art Careers with Diverse Domains* examines an existing phenomena that lacks a specific terminology in Finnish. The aspiration is to find out why some artists prefer multidisciplinary, and to shed light on the pros and cons.

Art history knows plenty of artists working in diverse domains. Though multidiscipline artists are not that uncommon, the subject is not widely researched.

Thesis is based on interviews of nine Finnish multidisciplinary artists: Camille Auer, Marita Liulia, Rosa Liksom, Lauri Ahtinen, Kati Rapia, Roosa Halme, Anssi Kasitonni, Ninni Luhtasaari and Mika Rättö. The interviewees vary in their age, gender and educational background as well as their artistic disciplines and career paths.

All of the artists viewed multidisciplinary as a natural vocation. Many described themselves as having a strong curiosity and a wide array of interests. Though multidisciplinary was seen as positive and intrinsic, some interviewees had complex and contradictory feelings towards working in a broad spectrum. Thesis contemplates the artists' notions on terminology, grants and sense of belonging to an art scene. The text features thoughts about education, amateurism and the ideals and objectives of art.

In addition to the artist's perspective, the text also features views of other professionals in or close to the field of art. The thesis is partly autoethnographic, drawing from the writer's own history as a multidisciplinary artist.

KEYWORDS:

Multidisciplinary art, artist career, transdisciplinarity, creativity, artist identity, career path

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
1.1 Taustaa	5
1.2 Aineisto ja metodi	7
2 MÄÄRITTELEMISEN VAIKEUDESTA	9
2.1 Terminologiaa	9
2.2 Miten taiteilijat itse määrittelevät?	11
2.3 Mihin määritelmiä sitten tarvitaan?	13
3 TAIDE TYÖNÄ	15
3.1 Taidetta, taituruutta ja erilaisia tapoja tehdä	15
3.2 Miksi valita yksi, jos voi saada monta?	17
3.3 Erikoistumisesta	18
3.4 Luovuudesta	19
3.5 Mitä teet työksesi?	21
3.6 Uraputki vai tutkimusmatka?	22
4 SYITÄ JA SEURAUKSIA	23
4.1 Virkistävyys, kiinnostavuus ja vaihtelunhalu	23
4.2 Skeneen kuuluminen ja muiden mielipiteet	24
4.3 Ajankäyttö ja resurssit	26
4.4 Apurahat	27
4.5 Koulutus	30
4.6 Amatööriys	31
4.7 Yllättävä henkilökohtainen käänne	34
5 POHDINTAA	36
LÄHTEET	39

LIITTEET

Liite 1. Taiteilijaesittelyt.

1 JOHDANTO

Miksi jotkut eivät valitse yhtä urapolkua, selkeää taiteilija-identiteettiä ja helposti brändättävää tyyliä? Onko monen asian tekeminen amatöörimäistä tuhertelua ja huonoa ajankäyttöä, vai tukeeko monialaisuus tekemistä? Pitäisikö minunkin karsia tekemistäni voidakseni keskittyä paremmin?

Tämä teksti on opinnäytetyöni Taiteen uudet kontekstit YAMK-tutkintoani varten. Syyni hakeutua jatko-opintoihin liittyi hämmennykseen havainnosta, että oma tapani työskennellä näytti eroavan siitä mitä näin ympärilläni. Tuntui että muut työskentelivät määrätietoisesti yhden taiteenalan parissa kun taas itse kiinnostuin koko ajan uusista tekemisen tavoista. Vaikka pidinkin monialaisuutta kiinnostavana ja itselleni sopivana, mieltäni painoi ajatus siitä, että pärjäisin ehkä paremmin, jos valitsisin yhden alan johon keskittyä. Olisiko yksialaisuus vähemmän stressaavaa? Selkiytyisikö ajanhallinta, vähenäksikö kaaos? Paranisiko toimeentuloni, saisinko parempia työtilaisuuksia ja apurahoja? Ajattelin, että opinnot ehkä auttaisivat selkiyttämään, minkä taiteenalan valitsisin.

Tämän tutkielman tarkoituksena on siis selvittää, miksi jotkut taiteilijat ovat monialaisia, ja mitä hyötyjä ja haittoja siitä on.

Luvussa kaksi esittelen monialaiseen taiteilijuuteen liittyviä käsitteitä ja termejä. Luvussa kolme pohdin taiteen ja työn tekemistä. Taidetta voi tehdä hyvin monenlaisista lähtökohdista, erilaisin tavoittein. Myös työn tekemiseen ja ajatukseen työurasta liittyy erilaisia arvoja ja pyrkimyksiä. Luvussa neljä käsittelem syitä monialaisuuden takana, multitaiteilijuuden hyötyjä ja haittoja, sekä asioita jotka vaikuttavat laaja-alaiseen taiteilijuuteen. Luvussa viisi pohdin esiin nousseita teemoja, ajatuksia ja jatkotutkimus-ideoita.

1.1 Taustaa

Kulttuurin kentällä on aina ollut multitaiteilijoita, laaja-alaisia tekijöitä jotka toimivat monella taiteen alalla. Tunnetuin heistä on varmasti renessanssitaiteilija Leonardo Da Vinci, joka teki merkittävää työtä muun muassa kuvataiteen, kuvituksen, arkkitehtuurin, keksintöjen ja tieteen parissa. Muita huomionarvoisia monialaisia tekijöitä ovat esimerkiksi Maya Angelou (runoilija, kirjailija, näyttelijä, muusikko), David Lynch

(elokuvaohjaaja, kuvataiteilija, muusikko) ja Tove Jansson (kuvataiteilija, kuvittaja, kirjailija, sarjakuvataiteilija).

Haastateltavien löytäminen myöskään tähän lopputyöhön ei ollut vaikeaa, sillä monialaisia tekijöitä on paljon myös nyky-Suomessa. Haastattelin yhdeksää taiteilijaa, jotka työskentelevät kukin kolmella tai useammalla taiteenaloilla. Osan haastateltavista tunsin entuudestaan, osaa en ollut aiemmin tavannut. Haastattelemani taiteilijat ovat Camille Auer (kuvataiteilija, kirjoittaja, muusikko), Marita Liulia (kuvataiteilija, mediataiteilija, ohjaaja), Rosa Liksom (kirjailija, kuvataiteilija, elokuva-ohjaaja), Lauri Ahtinen (sarjakuvantekijä, kuvataiteilija, kuosisuunnittelija), Kati Rapia (kuvataiteilija, sarjakuvapiirtäjä, valokuvaaja), Roosa Halme (nukketeatterintekijä, muusikko, säveltäjä), Anssi Kasitoni (kuvataiteilija, muusikko, elokuvantekijä), Ninni Luhtasaari (kuvataiteilija, muusikko, sanoittaja) ja Mika Rättö (kirjailija, muusikko, kuvataiteilija). Tarkemmat taiteilijaesittelyt löytyvät liitteistä.

Olen myös itse monialaisesti toimiva taiteilija. Otteeni tähän tekstiin on siis osin autoetnografinen, eli tutkin ja analysoin myös omaa kokemustani (Rambo & Ellis 2020). Oma kohtaisuus tuo ymmärrystä ja kykyä hahmottaa erilaisia teemaan vaikuttavia ilmiöitä. Toisaalta se vaikuttaa myös siihen, että aihe on itselleni latautunut ja arvottunut. Kirjoittajan on kuitenkin aina vaikeaa tai jopa mahdotonta olla täysin objektiivinen. Arvolähtökohdista ei voi irtisanoutua, sillä arvot vaikuttavat siihen mitä ja miten tutkimme. (Hirsjärvi ym. 2002, 152.)

Vaikka monialaisuudesta löytyy tutkimuksia esimerkiksi taiteen ja tieteen yhdistämisen osalta (Root-Bernstein & Root-Bernstein 2004), monialaista taiteilijuutta ei havaintojeni mukaan ole tutkittu kovin paljon. Löysin aiheesta yhden tutkimuksen, Susanna Hyvärisen pro gradu -tutkielman *Taiteilijaidentiteetti ja sen monimuotoisuus: haastattelututkimus viidestä nuoresta taiteilijasta, jotka työskentelevät usean eri taiteenlajin parissa*. Hyvärisen pro gradu eroaa omasta opinnäytetyöstäni siinä, että Hyvärinen haastatteli näyttelijätaustaisia nuoria taiteilijoita, kun taas omassa tutkimuksessani on haastateltavaksi pyydetty eri alojen eri-ikäisiä edustajia. Hyvärisen haastateltavista osalla oli kaksi taiteenaloa, tätä tekstiä varten haastattelemillani taiteenaloja on kolme tai enemmän. Omassa opinnäytetyössäni pyrin käsittelemään nimenomaan multitaiteilijuuden syitä, etuja ja haittoja, kun taas Hyvärisen tutkimuksen ytimessä oli taiteilija-identiteetin kokeminen ja muodostuminen. (Hyvärinen 2017.)

1.2 Aineisto ja metodi

Opinnäytetyöni pääasiallisena aineistona ovat tekemäni yhdeksän monialaisen taiteilijan haastattelut. Pyrin valitsemaan haastateltavat siten, että edustettuina olisi mahdollisimman heterogeeninen ryhmä niin ikänsä, taiteenalojensa, kuin koulutustaustansakin suhteen. Kaikki haastateltavat asuvat Suomessa, mutta erilaisissa olosuhteissa, eri puolilla maata. Osa haastateltavista on tunnustettuja ja palkittuja, toiset taas toimivat enemmän alakulttuurikontekstissa ja marginaalisempien taiteenalojen parissa.

Tein osan haastatteluista tapaamisissa, toiset sähköpostitse tai puhelimesta. Annoin haastateltavien valita, mikä tapa olisi heille sopivin. Selkeitä kysymyksiä sisältäneet sähköpostihaastattelut jäivät suppeammiksi kuin tapaamiset ja puhelut, joissa käytin teemahaastattelumetodia. Teemahaastattelussa keskustelun aihe pyritään rajaamaan, mutta jossa haastateltavilla on vapaus viedä keskustelua myös haluamaansa suuntaan (Hirsjärvi ym. 2002, 195). Haastattelut olivat keskenään eritasoisia, sillä kehityin itse haastatelijana ja aloin hahmottaa aihetta paremmin. Teksti pohjaa haastateltujen itsereflektioon. Haastateltavat erosivat toisistaan siinä, miten paljon olivat asiaa pohtineet, ja miten kiinnostavaksi he sen kokivat. Osalla haastateltavista oli runsaasti monialaisuuteen liittyviä ajatuksia ja mielipiteitä. Eräs haastateltavistani oli jopa tehnyt ennakkoon muistiinpanoja haastattelutilaisuutta varten. Osa taas tuntui suhtautuvan monialaisuuteensa varsin mutkattomasti ja itsestäänselvyytenä, jolloin aiheesta ei tuntunut olevan niin paljoa sanottavaa.

Äänitin tapaamisissa ja puhelimitse tehdyt haastattelut ja litteroin niistä jälkepäin ne osat, jotka tuntuivat kiinnostavimmalta. Teksti rakentuu haastatelluille esitettyjen kysymysten pohjalle, mutta materiaalista nousi esiin myös teemoja, joita en ollut osannut etukäteen ajatella. Kun opinnäytetyöni teksti oli valmis, annoin haastateltavien tarkistaa itseään koskevat kohdat sen varmistamiseksi, että olin ymmärtänyt ja kirjannut heidän ajatuksensa oikein.

Olen myös itse yksi tutkimuskohteistani, ja käytän omia kokemuksiani autoetnografisena lähdemateriaalina. Olen opiskellut animaatiota, käsikirjoittamista ja elokuva-alaa ja työlistänyt itseni muun muassa kuvittajana, sarjakuvantekijänä, kuvataiteilijana, taidekuraattorina ja kirjoittajana. Olen pohtinut paljon omaa laaja-alaisuuttani ja sitä, onko kyseessä keskittymisen ja ajankäytön ongelma vai pikemminkin etu ja vahvuus. Yleinen mielikuva

ammattiuran muodostumisesta on se, että nuorempana voi kokeilla erilaisia asioita, mutta heti suunnan löydyttyä käynnistyy määrätietoinen kehittyminen ja lineaarisesti etenevä ura yhden alan sisällä. Oma ammattikenttäni kuitenkin vain koko ajan laajenee sen sijaan, että keskittyisin yhteen taiteenalaan ja erikoistuisin sen spesialistiksi. Omakohtaisuus on tämän tutkielman suhteen osittain etu, sillä aihe on tuttu. Tiedostan kuitenkin, että asia on itselleni myös jossain määrin emotionaalisesti latautunut. Koen kollegiaalista yhteenkuuluvuutta muita monialaisia tekijöitä kohtaan, ja vaikka tämän tekstin tarkoitus on tarkastella ilmiötä yleisesti, taustalla on myös halu edistää monialaisten tekijöiden asemaa.

Vaikka monialaisten taiteen tekijöiden oma näkökulma on tässä tekstissä pääosassa, halusin tarkastella ilmiötä myös laajemmin. Haastattelin taiteilijoiden lisäksi myös kahta apurahoja myöntävän tahon edustajaa, Suomen Kulttuurirahaston Veli-Markus Tapiota ja Taiteen edistämiskeskuksen Kirsi Väkipartaa. Valitsin SKR:n ja Taiken mukaan siksi, että ne ovat merkittäviä toimijoita ja jakavat pienempien kohdeapurahojen lisäksi pitkiä taiteilija-apurahoja ja täten osaltaan määrittelevät sitä, ketkä Suomessa taidetta tekevät.

Haastattelin lyhyesti myös taiteilijoita toisesta kulmasta tarkastelevia asiantuntijoita. Aino Frilander on kulttuuritoimittaja ja taidekriitikko, joka työskentelee tällä hetkellä Helsingin Sanomien palveluksessa. Psykoterapeutti Kalle Partanen on erikoistunut taiteilijoiden henkiseen valmennukseen ja on työskennellyt muun muassa Kuvataideakatemiassa, Sibelius-akatemiassa ja Teatterikorkeakoulussa. Max Ryyänen on tutkija ja Aalto-yliopiston ViCCA-koulutusohjelman johtaja.

Vaikka opinnäytetyöhöni on joiltain haastateltavilta mahtunut mukaan vain lyhyt kommentti, kaikki käymäni keskustelut lisäsivät ymmärrystäni aiheesta ja vaikuttivat siihen, millaiseksi teksti muodostui.

Pyrin tässä tekstissä tarkastelemaan aihetta haastatteluiden ja autoetnografian lisäksi myös luovuustutkimuksen ja psykologian kautta.

2 MÄÄRITTELEMISEN VAIKEUDESTA

Taiteilijoille, jotka tekevät taidetta eri taiteenalojen parissa, ei ole yhtä selkeää ja vakiintunutta termiä. Monet käyttävät kattotermiä *taiteilija*, jonka alle kaikki yksityiskohtaisemmin eri taiteenaloja kuvaavat ammattinimikkeet sijoittuvat. Jotkut taas kertovat ammattia kysyttäessä tarkemman eri taideammatteja sisältävän listan. Tässä luvussa käsittelen sitä, millaisia sanoja monialaisista taiteilijoista käytetään.

2.1 Terminologiaa

Multitaiteilija on termi, jota käyttävät teksteissään usein muun muassa Helsingin Sanomat ja Yle. Sitä on käytetty myös kahdessa pro gradu -tutkielmassa. Multitaiteilija on miellyttävän lyhyt ja kompakti sana, ja se ei vaikuta omasta mielestäni kovin monimerkitykselliseltä. Sanan ongelmana on kuitenkin se, ette se välttämättä aukea kaikille, ainakaan asiayhteydestä irrotettuna.

Monialainen taiteilija on sanapari, josta käy selkeästi ilmi sen tarkoittavan taiteilijaa, joka työskentelee monella alalla. Englanniksi käytetään termiä *multidisciplinary* tai *transdisciplinary artist*. Monialainen taiteilija on selkeä ja kuvaava, mutta itse koen että ammattinimikkeen sijaan se on enemmänkin adjektiivi *monialainen* yhdistettynä sanaan *taiteilija*. Ammatti-identiteetin kannalta on ikävää, ettei omalle tekemiselle ole sanaa, vaan tekemistä pitää kuvailla. Tilannetta voisi verrata siihen, että kokki-sanon puuttuessa joduttaisiin käyttämään sanaparia ”ruokien laittaja” tai kampaajan täytyisi kertoa ammatinsa olevan ”hiusten leikkaaja ja värjäjä”.

Termistä näkee joskus käytettävän myös muotoa **monialataiteilija**. Vaikka sana on kompakti ja sisältää samat elementit kuin monialainen taiteilija, se ei ehkä ole yhtä helposti avautuva.

Monitaiteilija tarkoittaa usein samaa kuin *monialainen*- tai *multitaiteilija*. Taiken (jota voi nee pitää asemansa takia suomenkielisten termien määrittelyyn keskeisesti vaikuttavana tahona) verkkosivuilta löytyvässä tekstissä kuvaillaan monitaiteen olevan ”useita eri taiteenaloja tavallisesta poikkeavalla, uudella tavalla yhdistävää toimintaa. Monitaide onkin usein kokeellista taidetta, joka etsii uusia ilmaisumuotoja ja elää vakiintuneiden

taidemuotojen raja-alueilla.” (Taike Monitaide 2020.) Tästä määritelmästä voi tulla ajatus monitaiteilijasta taiteenlajien yhteensulattajana, joka tekee eräänlaista fuusiotaidetta. Useat monitaiteilijat eivät kuitenkaan yhdistele taiteenlajeja yksittäisissä teoksissaan. Yksittäinen teos voi olla muodoltaan hyvinkin perinteinen, vaikka taiteentekijä olisikin koko uransa suhteen laaja-alainen.

Taiken englanninkielisillä sivuilla monitaiteen käännökseenä on termi *multidisciplinary art*, mikä on hieman hämäävää, sillä englanniksi *multidisciplinary artist* on henkilö, joka työskentelee usealla eri taiteenalalla, muttei välttämättä yhdistele niitä (Taike Multidisciplinary Art 2020). Myös Taiken erityisasiantuntijana toimiva Kirsi Väkiparta myöntää kysyttäessä, että “*monitaiteen* määrittely on vaikeaa ja siitä keskustellaan säännöllisesti Taikessa.” Väkiparran mukaan “*Monitaiteella* voidaan tarkoittaa projektia, jossa yhdistyy useita eri taiteenaloja. Se voi kuitenkin tarkoittaa myös tekijää, joka työskentelee monialaisesti, eikä sovi perinteisten taiteenalojen rajoihin.” (Väkiparta 2019.) Viittaavatko sanat *monitaide* ja *monitaiteilija* siis kahteen, toisistaan poikkeavaan asiaan?

Monitaiteilija-termin määritelmä tuntuu olevan melko laaja, sillä esimerkiksi merentutkimuksen parissa työskentelevästä professori Alf Norkosta kertovassa artikkelissa hän kuvailee itse ammittiaan kertomalla “Merentutkija onkin varsinainen *monitaiteilija*” (Viking Line). Monitaiteilijuus tuntuu vaikeasti hahmotettavalta asialta jonka merkitys voi olla eri ihmisille toisistaan poikkeava. Sanana *monitaiteilija* on kuitenkin mukavan lyhyt ja napakka. Sana on usein myös esimerkiksi Helsingin Sanomien ja Ylen käytössä.

Kulttuurin sekatyöläinen on termi, jota monet monialaiset kulttuurialan tekijät käyttävät itsestään. *Sekatyöläisyys* viittaa toki monialaisuuteen, mutta tuo sen esille vaatimattomasti, korostaen enemmänkin sekalaisuutta ja työntekoa kuin monilahjakkuutta tai usealla alalla menestymistä. Kulttuurin sekatyöläinen ei kuitenkaan välttämättä ole taiteilija, vaan hän voi olla esim. kulttuurista kirjoittava toimittaja, tuottaja tai tapahtumajärjestäjä. Termiä käytetään itsemäärittelyn lisäksi toisinaan myös mediassa, muun muassa Helsingin Sanomien ja Ylen artikkeleissa.

Renessanssi-ihminen¹ on henkilö, jolla on laaja kiinnostus eri asioihin ja joka on asiantuntija usealla eri alalla. Vaikka termi viittaa renessanssiaikaan ja sen ihanteeseen laaja-alaisesta ihmisestä, sanaa käytetään nykyään useimmiten kuvaamaan monialaisuutta

¹ Renessanssi-ihmisistä käytetään joskus myös termiä **yleisnero** (*polymath*), monen alan huippuosaaja.

ilman viittausta tiettyyn aikakauteen. Sana ei välttämättä viittaa juuri taiteilijuuteen, vaan sillä voidaan tarkoittaa minkä tahansa alojen moniosaajaa².

Taiteen tekemisen ja termien määrittely on vaikeaa. Usein selkeitä ratkaisuja ei ole. Mielestäni on kuitenkin toisinaan hyvä tarkastella sanoja, merkityksiä ja määrittelyjä.

Päädyn käyttämään tässä tekstissä sanaparia *monialainen taiteilija*, sillä se on mielestäni selkein ja ymmärrettävin. Koska tekstini käsittelee taiteen tekemistä, käytän välillä myös pelkkää *monialaisuus*-sanaa, sillä asiayhteys taiteilijuuteen on selvä. Käytän tässä tekstissä myös sanaa *multitaiteilija*, sillä se tuntuu tähän tarkoitukseen vähemmän monitulkintaiselta kuin *monitaiteilija*.

2.2 Miten taiteilijat itse määrittelevät?

Taiteilijoiden haastattelumateriaalista ei noussut esiin mitään tiettyä tapaa kuvailla monialaista työskentelyä. Monet kertoivat valitsevansa termit ja tavan kuvailla tekemistään suhteessa kontekstiin ja keskustelukumppaniin.

Camille Auer käyttää itsestään usein termiä monialainen taiteilija, englanniksi puhuesaan *multidisciplinary artist* tai *transdisciplinary artist*. ”Yksi sana on usein yksinkertainen ja vetää mutkia suoraksi. Joko kerron hirveen nivaskan tai sanon vaan, että olen taiteilija.” Auerin mukaan sana taiteilija ei kuitenkaan avaudu kaikkien mieliin yhtä laaja-alaisena työnä kuin miten hän itse asian ajattelee. ”Usein ihmiset kysyy, että maalaatko sä tai jotain. Että ajatteleeko jotkut vieläkin, että taide on vain maalaamista tai ehkä kuvanveistoa? Se tuntuu itselle tosi kaukaiselta ja oudolta, mut ymmärrän kyllä, että mistä se tulee. Ihmiset ei ehkä tiedä, mitä kaikkea taide voi olla ja mitä se on.” (Auer 2019.)

Marita Liulia toteaa kyllästyneenä, että häntä suorastaan naurattaa ihmisten tarve määrittellä. ”Mulla on pitkä ura takana jonka aikana mulle on tyrkytetty koko ajan kaikenlaisia tittleitä kuten installaatiotaiteilija ja multimediatiteilija, bla bla bla. Mun titteli on taiteilija

² Yhdysvaltalainen monialaisuusaktivisti Emilie Wapnick käyttää laajan osaamisen ja kiinnostuksen omaavista ihmisistä termiä **multipotentialiitti** (*Multipotentialite*) (Puttylike, viitattu 4.11.2020) jolloin painotus on potentiaalissa ja lahjakkuudessa, eikä niinkään siinä että kaikilla osaamisen aloilla olisi jo saavutettu huipputaso. Laaja-alaisesta osaamisesta käytetään myös sanaa **generalisti** vastaparina jonkun erityisalan asiantuntijaa tarkoittavalle **spesialisti**-termille.

ja ohjaaja. *That's it*. Nää tittelit on oikeastaan tarpeettomia ja liittyy sen hetken pinnalliseen keskusteluun, jossa yritetään löytää joku termi jollekin. Ne on taiteen ja taiteilijan kannalta aika tarpeettomia.” (Liulia 2019.)

Osa taiteilijoista suhtautui itsensä määrittelyyn vastentahtoisesti. Itsekin koen välillä uuttavana apurahoihin, näyttelypapereihin, kirjojen takakansiin ja muihin vastaaviin liittyvän sanallistamisen, sen kuinka kaikki pitäisi kirjoittaa auki ja selittää. Taidenäyttelyissä on yleisesti hyväksytty toimintamalli, jossa jokainen teos kuuluu dissektoida näyttelyluettelossa banaaliksi faktaruuduksi: ”öljy kankaalle, 50 x 100 cm, 2013.” Kirjallisuutta lukuunottamatta taide on varsin usein sanatonta viestintää, jolloin verbalisointi ja käsitteellistäminen voi osittain mitätöidä sen selittämättömyyden, mikä on taiteessa usein niin upeaa.

Vaikka koen toisinaan määrittelyn ja selittämisen latistavana, lokeroivana ja ongelmallisenä, toisinaan sanallistaminen ja sen pohtiminen tuntuu kiinnostavalta ja ymmärrystä lisäävältä. Mitä enemmän meillä on sanoja, sen tarkemmin pystymme kuvaamaan ympäröivää maailmaa ja siihen liittyviä ilmiöitä.

Kun aloin kirjoittaa tätä tekstiä, toiveenani oli löytää monialaisille taiteilijoille oma napakan lyhyt termi. Jos laaja-alaiselle tekemiselle olisi olemassa niin taiteen kentällä kuin laajemminkin hyväksytty sana, se auttaisi ehkä tuomaan monialaista tekemistä ymmärrettäväksi ja näkyviin. Ajattelin, että *multitaiteilija* olisi tällainen kuvaava ja kompakti sana. Vastaanotto ei kuitenkaan ollut erityisen innostunut.

Marita Liulia naurahtaa sanan kuullessaan. ”Multitaiteilija, en kyllä ikinä menis käyttämään itsestäni. Olen ammattitaiteilija, joka toimii monialaisesti. Uran alussa on ihan eri asia, kun joudut selittämään, mitä aiot tehdä, mutta kun sulla on 30–40 vuotta työtä takana ja valtavan erilaisia taiteenaloja, joissa oot kaikissa toiminut samalla tasolla, niin alkaa olla tarpeetonta että miten sitä yksilöi.” (Liulia 2019.) Myös Kati Rapian mielestä multitaiteilija kuulostaa oudolta. ”Vapaa taiteilija on ihana. Myös *visual artist* tai kuvataiteilija on hyvä. Jos mua sanotaan sarjakuvataiteilijaksi, sanon, että oon kuvataiteilija mutta teen sarjakuvaa.” (Rapia 2019.)

Osa haastatelluista suhtautuu termiin neutraalisti ja joidenkin mielestä multitaiteilija oli ihan hyväkin termi. Roosa Halmeen mielestä se kuulostaa ehkä jopa liiankin hienolta.

Halme pohtii, ettei ehkä kehtaisi kutsua itseään multitaiteilijaksi: ”Jos sana yleistyisi, niin sitä olisi varmaan normaalia käyttää ja sanoa, että mä oon tämmöinen. Multitaiteilija kuulostaa ehkä turhankin imartelevalta, mutta en tiedä, mikä muukaan sana sopisi.” (Halme 2018.)

2.3 Mihin määritelmiä sitten tarvitaan?

Osa haastateltavista ei kaivannut termejä tekemiselleen. Marita Liulia koki tittelit tarpeettomina, taiteen ja taiteilijan näkökulmasta turhina (Liulia 2019). Myös Anssi Kasitonni suhtautui terminologiaan mutkattomasti. Kasitonni on uransa aikana tituleerattu monilla eri nimillä ”eikä se mua haittaa tai rajoita. Kunhan ei olis mitään törkeitä haukkumanimiä, kaikki muut käy.” (Kasitonni 2019.)

Camille Auerin mukaan valituilla sanoilla on merkitystä. ”Kieli ohjaa ihmisten huomiota, tuo asioita näkyviin ja antaa niille muodon ja legitimitetin.” (Auer 2019.)

”Kieleni rajat ovat maailmani rajat”, kirjoitti filosofi Ludwig Wittgenstein (Wittgenstein 1922, 76). Kieli vaikuttaakin siihen, miten ajattelemme ja hahmotamme maailmaa. Kielellä on myös vaikutusta siihen, miten kommunikoimme asioita muille, tai ymmärrämme sitä mitä muilla on kerrottavanaan. Haastattelemani taiteilijoiden hyvinvointiin erikoistuneen psykologin Kalle Partasen mukaan ihmisillä on sisäisiä malleja eli skeemoja siitä, mitä eri asiat, esimerkiksi taiteilijuus ovat. Partasen mukaan skeemojen sijaan voidaan puhua myös suhdekehyksistä. (Partanen 2019.)

Suhdekehysteorian³ mukaan sanoilla ja käyttäytymisellä on vuorovaikutteinen suhde toisiinsa. Kieli ja sanat vaikuttavat siihen, miten hahmotamme ympäristöä ja ajattelemme. Termeissä on siis kyse paitsi muille viestimisestä, myös siitä, miten rakennamme omaa identiteettiämme. Vaikka lokeroiminen voi tuntua turhalta ja ikävältä, se on ihmisille ominaista toimintaa. Partanen kertoo havainneensa työssään, kuinka monille taideopiskelijoille jo pelkän taiteilija-tittelin käyttöönottoon liittyy suuria tunteita. Itsensä

³ Suhdekehysteoria (*Relational Frame Theory*) on laaja ja monimutkainen psykologian teoria, jonka ytimessä on kielen ja kognition välisen suhteen analyttinen tarkastelu. Suhdekehysteorian mukaan sanat ja käsitteet muodostavat erilaisia kehyksiä asioiden välisille suhteille: suurempi kuin, erilainen, yhtä tärkeä. Voimme esimerkiksi ajatella tiedostamattomasti, että rikas on yhtä kuin onnellinen. Tai että mitä arvostetumpi taiteilija on toisten silmissä, sen rakastetumpi ja hyväksytympi on myös muille ihmisenä. Tiedostamattomilla suhdekehyksillä ja käyttäytymisellä on vuorovaikutteinen suhde toisiinsa. (Cullinan & Vitale 2009, Partanen 2020.)

taiteilijaksi kutsuminen voi tuntua voimakkaan latautuneelta ja jopa sellaiset taideopiskelijat, jotka ovat pitäneet näyttelyitä tai soittaneet konsertteja, saattavat arastella taiteilijasanan käyttöönottoa. Taiteilijuus on asia, jota taiteen tekijät arvostavat korkealle. Se koordinoituu usein minuuden kanssa, jolloin menestys ja arvostus taiteilijana voi määrittellä kokemusta siitä miten kelpaavana ja arvokkaana oma itse koetaan. (Partanen 2019.)

Taiteilija on kattokäsite, jonka lisäksi käytössä on taiteen tekemistä ja ammattilaisuutta tarkemmin avaavia termejä kuten vaikka koreografi, esseisti tai graafikko. Hienot monitaiteilijan tai multitaiteilijan kaltaiset termit saattavat tuntua kulttuurissamme joskus pompöoseiltä. Partasen mukaan ihmiset kuitenkin haluavat usein kategorisoida asioita ja tällöin voi kyseessä olla vastakohtien kautta suhdekehysten luomisesta, joko–tai-ajattelusta. Kun ymmärrys maailmasta lisääntyy, lisääntyy myös kyky ymmärtää, että asioita voi kehystää muutenkin kuin vastakohtien kautta. Maailma ei ole mustavalkoinen ja esim. esseisti ja graafikko voidaan kehystää hierarkkisesti niin, että ne ovat osa ylempänä olevaa taiteilijuuden käsitettä. Molemmat voivat olla olemassa samaan aikaan ilman ristiriitaa. Esimerkiksi sukupuolen vain naisiin tai miehiin binäärisesti ja vastakohtien kautta hahmottavan on vaikea kyetä ajattelemaan, että osa ihmisistä on muunsukupuolisia. ”Se tuntuu monelle vaikealta käsittää. Sama asia liittyy taiteilijuuteen.” (Partanen 2019.)

Kieli on tärkeää myös apurahojen hakemisessa, joka tapahtuu pitkälti tekstimuotoisten hakemuslomakkeiden muodossa. Jos tekemiselle ei ole sanoja, on vaikeaa vakuuttaa muita omasta ammattilaisuudestaan. Palaan apuraha-asioihin ja monialaisuuteen tarkemmin tämän tekstin loppuosassa.

3 TAIDE TYÖNÄ

Taide ei ole selkeä ja yksiselitteinen asia. Käsittelen tässä luvussa lyhyesti taiteen tekemiseen vaikuttavia erilaisia lähtökohtia ja päämääriä. Pohdin myös taidetta työnä ja taiteilijuutta ammattina johon liittyy omia erityispiirteitä. Eri taiteenlajit ovat keskenään hyvin erilaisia, ja monialaisuus eroaa yksialaisuudesta.

3.1 Taidetta, taituruutta ja erilaisia tapoja tehdä

Kun puhutaan taiteilijuudesta, on hyvä pohtia lyhyesti, mitä taiteilijan työ on. Multitaiteilijuudesta puhuttaessa saattaa myös herätä kysymys siitä, miten on mahdollista, että yksi ihminen hallitsisi monta taiteenalaa niin, että pystyisi toimimaan niillä kaikilla ammattimaisesti.

Eri taiteenalat eroavat keskenään lajinsa sisään rakentuneessa monialaisuudessa. Kun käsikirjoittaja keskittyy työssään kirjoittamiseen, saattaa videotaiteilija tehdä työssään montaa osa-aluetta: kuvata, lavastaa, käsikirjoittaa, ohjata, leikata, äänisuunnitella. Yhden ammattinimikkeen alta löytyykin siis monta eri osaamisen alaa⁴.

Perinteisessä taidekäsityksessä taiteilija on nähty nimenomaan jonkun asian taitajana. Myös sana *taide* on johdettu sanasta *taito* (Kulonen ym. 2000). Itseilmaisuu ja tunne ovat olleet tärkeitä, mutta usein taiteilijuuden edellytyksenä on nähty olevan tekninen virtuositeetti jollain alalla. Klassiset taidemaalarit, balettitanssijat ja huippuviulistit ovat saaneet ihailua nimenomaan huippuunsa hiotusta toteutuksesta. Nykyaikaisen taiteen praktiikat saattavat kuitenkin olla usein erilaisia. Tiukka alakohtaisuus ei ole sisäänrakennettua ja teokset ovat välillä jopa mediattomia.

Nykyaikaisessa taiteessa puhutaan usein taiteellisista interventioista. Niillä tarkoitetaan taideteoksia, jotka astuvat ulos perinteisistä taiteen esittämisen raameista. Interventiotaideteoksen

⁴ Moni taiteilija joutuu taiteellisen työnsä lisäksi myös toimimaan omien produktioidensa tuottajana, tiedottajana ja kirjanpitäjänä, mihin syynä ei välttämättä ole oma kiinnostus vaan taloudellinen pakko.

edeltäjänä voidaan pitää Marcel Duchampin⁵ teosta *Suihkulähde*, joka muutti arkisen esineen taiteeksi asettamalla sen uuteen kontekstiin. Interventio voi olla pieni ele, jota ei edes aina hahmoteta taiteeksi. (Jensen ym. 2018, 10–20.)

Jos nykytaiteilijan tulkitsee enemmän ajatus- kuin käsityöläiseksi, on helpompi ymmärtää se, että hän kykenee siirtämään osaamisensa kentältä toiselle. Toki jokainen ala vaatii toteuttamiseen liittyvää osaamista, mutta joskus esimerkiksi performanssi, käsitetaide tai installaatiot pohjaavat enemmänkin huolellisesti rakennettuun konseptiin ja tarkasti pohdittuun ideaan kuin huippuunsa hiottuun tekniseen toteutukseen.

Taiteen tekemiseen liittyy kaikilla taiteilijoilla monia eri puolia, työvaiheita ja arvoja, mutta painotuseroja on. Joillekin taiteen tekemisessä olennaisinta on taito, virtuositeetti ja suorituksen huippuunsa hiominen. Toisille merkittävää on itseilmaisuus, kommunikointi, tunteiden ja tunnelmien välittäminen. Kolmansille näkymättömän näkyväksi tekeminen tai yhteiskunnallinen vaikuttaminen. On myös heitä, joille tärkeintä on kokeileminen, tutkiminen ja uuden etsiminen.

Kun yhden muusikon ura rakentuu uuden luomiselle ja omien sävellysten esittämiselle, toinen taas voi tehdä koko uransa soittaen vain muiden aiemmin säveltämiä teoksia. Silloin taiteilijuus on vahvasti ilmaisun ja muodon kautta esiin tulevaa. Tietenkin myös ”pelkkä” taiteen toteutus voi tuoda jotain uutta aiemmin tehtyyn. Taiteessa puhutaankin esimerkiksi *toisin toistamisesta*⁶. Jos toisto on mallisuorituksen jäljittelemistä, on *toisin toistaminen* jäljittelyn tarkoituksellista väärintekemistä tai alkuperäisteoksen kulttuurisidonnaisuuksien esiintuomista.⁷ (Ylimaunu 2014, 21.)

Anssi Kasitonni muotoilee tämän hyvin Ylen haastattelussa: ”Sanotaan, että serkkuni koira osaisi maalata tuollaisen. Se voi olla totta, serkun koira voisi tehdä paremmankin. Taiteessa kuitenkin idea on aika tärkeä. Kaikki sanovat, että mäkin pystyisin tekemään tuollaisen, mutta moni ei sano, että pystyisi saamaan tuollaisen idean.” (Vilkman 2016.)

⁵ Kuuluisan pisuaarin on signeerannut R. Mutt ja sen tekijänä on pidetty Marcel Duchampia, mutta joidenkin mukaan teoksen takana olisikin Duchampin ystävä, taiteilija Elsa von Freytag-Loringhoven (Spalding & Thompson 2014).

⁶ Kirjoitetaan joskus myös muotoon *toisintoistaminen*.

⁷ Toisin toistamisen käsite pohjaa Judith Butlerin ajatuksiin sukupuolen performatiivisuudesta ja tämän esityksen toisin tekemisestä (Butler 1990).

Kulttuuritoimittaja Aino Frilanderin mukaan ei voi olla hyvää teosta ilman hyvää ajatusta. Hän pitää kuitenkin hyvin tärkeänä sitä, että hyvä idea on myös toteutettu hyvin. ”Jos tekee miljoonaa asiaa yhtä aikaa, ei ehkä ehdi panostaa yhteen asiaan niin paljon. Monet asiat taiteen kentällä vaativat taitoa, harjoittelua ja hiomista. Oli kyseessä sitten kuvataiteen tekninen toteutus, tanssiminen tai jotain muuta, toteutukseen täytyy käyttää aikaa. Jos lopputulos ei näytä viimeistellyltä ja ammattimaiselta, se ei ole kriitikkoperspektiivistä kovin vakuuttavaa.” (Frilander 2019.)

Vaikka taide olisi idealähtöistä, liittyy siihen kuitenkin aina myös toteutus, taiteen *tekeminen*. Muutenhan kyse olisi pelkästä taide-idean ajattelusta. Kulttuurintutkija Mikko Lehtosen kirjan Maa-ilma mukaan älyllistä ja fyysistä toimintaa tarkastellaan modernissa maailmassa usein toisistaan erillisinä (Lehtonen 2014, 124). Tämän ajattelutavan seurauksena tekeminen ja toteuttaminen nähdään ehkä joskus vähempiarvoisempana. Lehtosen mukaan taidossa kuitenkin yhdistyvät ajatteleminen ja tekeminen. ”Taito ei siis ole joko henkeä tai ruumista vaan sekä henkeä että ruumista.” (Lehtonen 2014, 128.) Tämä Lehtosen ajatus toimisi mielestäni silloinkin, jos *taidon* sijaan puhuttaisiinkin *taiteesta*. ”Materiaalista ja symbolista ei loppujen lopuksi voi erottaa toisistaan” (Lehtonen 2014, 38).

Se, mitä pidetään taitavana onkin sitten eri kysymys. Hiottu ja huolellinen toteutus ei ole kaikkien tavoitteena, rujous ja primitiivisyys on joillekin ideaali. Oma musiikillinen taustani on punk-kulttuurissa ja viehätyn usein taiteesta, joka on ehkä joidenkin mielestä ”tekelemäistä”. Filosofi ja estetiikantutkija Matthew Kieranin mukaan jotkut arvostavatkin omaksettujen esteettisten arvojen ulkopuolella olevaa, taidetta joka on rumaa, järjetöntä ja groteskia, ja se juuri onkin näiden teosten tavoite (Kieran 1997, 386).

En kysynyt taiteilijoilta taidokkuuteen ja esteettisiin pyrkimyksiin liittyviä kysymyksiä, mutta kuten kaikki taiteilijat, myös tähän tekstiin haastatellut ovat tältä osin keskenään hyvin erilaisia. Osalla monialaisuuden mahdollistaa myös osittain aputyövoiman käyttö sekä erilaiset kollaboraatiot.

3.2 Miksi valita yksi, jos voi saada monta?

Kaikkia haastattelemiani taiteilijoita yhdistää uteliaisuus uutta kohtaan ja kiinnostus tehdä monenlaisia asioita. ”Mulla on into kokeilla ja tehdä kaikkea” Lauri Ahtinen

kertoo, ”jo ennen kuin puhuttiin FOMOsta⁸ niin mä tunsin sen itsessäni. Teki mieli kokeilla kaikkea, ettei jää mitään kokematta.” (Ahtinen 2019.) ”Kun en ole kulttuurinkuluttajanakaan yhden asian ihminen, niin miten voisin olla sitä tekijänä”, kysyy Kati Rapia (Rapia 2019).

Olen myös itse hyvin kiinnostunut asioista. Luulen, että laaja-alainen kiinnostus on omalla kohdallani paitsi syy monialaisuuteen, myös taiteilijuuteen yleensä. Koen että taiteen tekeminen mahdollistaa jatkuvan asioiden tutkimisen ja tarkastelun, uuden löytämisen ja ihmettelyn.

Osa ihmisistä on erityisen kiinnostuneita uusista asioista. Tutkimusten mukaan tämä joillekin ihmisille tyypillinen elämishakuisuus (*novelty seeking behaviour*) liittyy yksilöllisiin eroavaisuuksiin siinä, miten neurotransmitterit toimivat aivoissa. (Schweizer 2006, 165.)

Moni haastateltava kertoo kokevansa, että vaikka he tekevät taidetta ulkoisesti hyvin erilaisilla aloilla, on heidän töissään silti selkeästi jotain juuri heille ominaista. Vaikka väline on eri, on kaikessa jotain yhteistä. Mika Rätön mukaan ”kirjassa voi olla samaa tunnelmaa kuin rumpusoolossa. Siinä on joku itselle tyypillinen tapa puhua ja kommunikoida, vaikka instrumentti vaihtuu.” (Rättö 2019.) Myös Ninni Luhtasaari sanoo, että eri taiteenaloilla tehdyissä töissä on jotain yhteistä. ”Tavallaan mä toteutan sitä samaa ideaa kaikilla välineillä, vaikka en osaa sitä tarkasti sanallistaa. Tällaista kehollisuuden, häpeän, seksuaalisuuden teemaa, sellaista ’rakasta kaikkea vaillinaista’ -tyyppistä. Oman tekemisen sanallistaminen ei tunnu koskaan kovin mielekkäältä touhulta, mutta noi asiat on läsnä kaikessa mun tekemisessä.” (Luhtasaari 2019.)

3.3 Erikoistumisesta

”Nykyajalle on tyypillistä erikoistuminen. Aika on rajallinen, halutaan saada tehot irti. Se on luonnollista, että asiat lähtee erikoistumaan äärimilleen. Jotkut jopa hyvin nuorena valitsee tyylinsä ja aiheensa, että joku tekee taidekoulun ensimmäisestä luokasta hautaan asti jotain tietynlaisia venytettyjä kissoja.” (Rättö 2019.)

⁸ *fear of missing out*, paitsi jäämisen pelko

Erikoistuminen ja työnjako tuntuvatkin nykyään itsestäänselvyyksiltä. Se, että osaa tiukasti rajatun oman tonttinsa ja pysyy siinä, onkin kustannustehokkaampaa ja riskittömämpää kuin se, että ihmiset liikkuisivat työstä toiseen, jolloin heiltä ehkä puuttuisivat kunkin työn tekemiseen tarvittavat tiedot, taidot ja kokemus. Taide ei kuitenkaan ole kuten muut työt, sillä taiteessa kustannustehokkuus ja riskittömyys eivät välttämättä ole toivottavia.

Exceptional Life Courses -tutkimus nuorista ammattitaiteilijoista kertoo, että useat heistä liikkuvat taiteenalaista toiseen ja että monille taiteilijana olemisen merkitsi kirjaimellisesti taiteilijana olemista, termin laajassa merkityksessä. Tutkimuksen mukaan kyseessä ei ollut vain tietoinen valinta, vaan myös oman taiteellisen ”vaiston” seuraaminen. (Salasuo ym. 2016, 174.)

Camille Auer kertoo kokevansa, että sisältö ja muoto ikäänkuin kietoutuvat. ”Joskus sisältö määrittää muodon, joskus taas muoto antaa jollekin sisällölle mahdollisuuden tulla esiin. Jotain ajatuksia ei jollain tietyllä muodolla voi tuoda esiin, joten monialaisuus on tarpeen sanelemaa. Ei ole mitään yhtä metodia, joka olisi tarpeeksi monipuolinen kaikille ideoille. Ajatusten kuljettaminen on usein sitä, että etsii oikean materiaalin ja metodin, jolla idean saa välitettyä teoksen kokijalle.” (Auer 2019.)

3.4 Luovuudesta

Luovuus on asia, joka ilmenee paitsi taiteen tekemisessä myös tavallisessa arjessa tai vaikkapa tieteellisessä työssä. Luovuustutkimus ei siis välttämättä keskity taiteeseen, vaan luovaan ajatteluun yleisesti. (Root-Bernstein & Root-Bernstein 2004.)

Sanaa *luovuus* käytetään arkikielessä monenlaisista asioista, joista osa ei ole varsinaisesti luovaa toimintaa. Esimerkiksi valmiin koreografian tanssiminen opettajan ohjeiden mukaan on itseilmaisua, ja se voi useinkin olla myös taidetta, mutta muiden ohjeiden toteuttaminen ei varsinaisesti ole luovaa. Jos sanan merkitystä ajatellaan sen tiukassa merkityksessä, luovuudessa on tietenkin kyse uuden luomisesta. Mikään ei voi tietenkään olla täysin uutta, sillä kaikki mitä teemme rakentuu vanhan päälle. Luovuudessa on siis kyse varioinnista, muokkaamisesta, kokeilemisesta, kyseenalaistamisesta ja toisin tekemisestä. Usein luovuus onkin sitä, että yhdistetään uudella tavalla kaksi ”vanhaa”, ennalta tunnettua asiaa. Monialaisesti toimiminen mahdollistaa tekijälle tutustumisen eri

alojen käytäntöihin ja konventioihin, jolloin voi ehkä siirtää jonkin elementin tai toimintatavan taiteenlajista toiseen.

”Voi oppia jonkun alan taitoja jonkun toisen kautta. Sulla on vaan laajempi yleissivistys ja eri taidot kun muilla sen alan ihmisillä, Kun et ole ottanut vaan sen yhden alan sisältä. Ja se on tosi hyvä juttu.” (Rapia 2019.)

”Jos perusajatus on se, että mennään jonkun tietyn konvention kautta, niin kyllähän se on pakostikin erilainen näkökulma, joka tulee vähän takavasemmalta” (Luhtasaari 2019).

”Melkein kaikki maailman merkitykselliset taiteilijat on olleet jossain määrin monialaisia. Jos olet lahjakas jollain alueella, niin pystyt soveltamaan sitä jollekin toiselle alueelle, silloin kun et ole ennakkoluuloinen ja pelokas.” (Liulia 2019.)

Asian tekeminen toisella tavalla liittyy luovuuteen. Taiteessa käytetään usein allegorioita. Allegoria on vertauskuva, jossa joku käsite havainnollistetaan korvaamalla se jollain toisella. Usein jokin abstrakti asia esitetään konkreettisen vertauskuvan kautta. Hieman samaa ajattelutapaa voi hyödyntää tekemiseen ja toteuttamiseen – piirroksessa käyttämänsä ajatuksen tai tanssiin koreografioimansa kuvion voi siirtää esimerkiksi runoon.

On yksi luovuustutkimuksen kiistellyimpiä aiheita, ilmeneekö luovuus ihmisissä alakohdittaisesti, vai onko se laajempi, usealle alalle yltävä ominaisuus (Baer & Kaufman 2005, Sternberg 2005). Joidenkin tutkimuksien mukaan vaikuttaa siltä, että jos on yhdellä alueella luova, on sitä myös toisella⁹ (Kaufman & Baer 2004, Root-Bernstein & Root-Bernstein 2004).

Voiko monen asian tekeminen myös ruokkia luovuutta? Sarnoff Mednickin mukaan luova ajattelu pohjautuu assosioinnille, uusien yhdistelmien muodostumiselle. Tällaista ajattelua tukee Mednickin näkemyksen mukaan kolme seikkaa: *serendipiteetti*, *samankaltaisuus* ja *välitys*.

Serendipiteetti eli onnekas sattuma on asia, joka voi johtaa luovaan ajatukseen tai teokseen. Oma ajatukseni on, että ehkä monialaisesti työskentelevälle myös osuu monta

⁹ Erään opiskelijoille tehdyn kyselytutkimuksen tuloksena selvisi, että jos on luova yhdellä elämänalueella on sitä todennäköisesti myös usealla muulla. Tähän on kuitenkin yksi poikkeus - matematiikka. (Kaufman & Baer 2004.)

sattumaa?¹⁰ *Samankaltaisuus* taas viittaa kykyyn hahmottaa yhteys toisistaan erillisten, mutta jollain tavalla toisiaan muistuttavien asioiden välille. Multitaiteilijoilla tämä eri alojen käytäntöjen näkeminen voisi auttaa tuomaan yhden kentän toimintatapoja toiselle uuden luomisen, ongelmanratkaisun tai oman toiminnan parantamiseksi. Omalla kohdallani tällainen samankaltaisuus on esimerkiksi tanssitaustan myötä omaksutun koordinaation käyttäminen rumpujen soitossa. Soittamista ajatellaan usein instrumentti- ja äänikeskeisesti, mutta sen voi hahmottaa myös tanssikoreografiana, josta kuuluu ääni¹¹. *Välitys*¹² tarkoittaa sitä, että kaksi toisistaan kaukaisilta tuntuva elementtiä voi yhdistää luovasti lisäämällä niiden väliin kolmannen, välittäjänä toimivan elementin, jolloin asioiden muodostama yhteys johtaa uuteen oivallukseen. (Mednick 1962, 221 – 222.)

Monialaisuus voi siis olla työskentelymetodi, jossa eri alat ovat enemmän kuin osiensa summa.

3.5 Mitä teet työkseesi?

Ammatti on ihmisille merkittävä asia, sillä työn tekeminen vie suuren osan valveillaoloajastamme. Ammatti määrittää meitä myös ihmisenä, ja se mitä kukakin tekee työkseen, on yleinen keskustelunaihe tutustumistilanteissa. Mikään identiteetti ei muodostu tyhjiössä, vaan suhteessa muihin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Ammatti-identiteetin muodostumiseen liittyy siis se, miten muut näkevät työmme.

Sosiaalipsykologiassa puhutaan sosiaalisesta identiteetistä. Käsitteellä tarkoitetaan sitä osaa ihmisen itsekäsityksestä, joka muodostuu erilaisiin ryhmiin kuulumisesta. Koska ihmiset kuuluvat aina useampiin ryhmiin, heillä on samaan aikaan useita päällekkäisiä, rinnakkaisia ja limittäisiä sosiaalisia identifikaatioita. Konteksti vaikuttaa siihen, mikä näistä kulloinkin nousee merkittäväksi.

Sosiaalisen identiteetin teoria nojaa luokitteluun eli kategorisaatioon. Ilman tällaista ryhmittelyä, jäsentelyä ja kategorisointia on vaikea hahmottaa ympäröivää maailmaa. Ryhmän arvo heijastuu yksilöön sosiaalisen identiteetin välityksellä. Ihmisillä on perustarve

¹⁰ Tähän liittyy sanonta *Tekeväälle sattuu*.

¹¹ Flamenco ja steppi ovat tältä kannalta kiinnostavia tanssilajeja.

¹² *mediation*

myönteiseen identiteettiin ja hyvään itsetuntoon, joten ryhmän jäsenille on tärkeää, että joukko johon he kuuluvat, tulee nähdäksi ja saa arvostusta. (Nikki 2016.)

On tärkeää, että on olemassa sana, jolla omaa ammattiaan voi kuvailla.

3.6 Uraputki vai tutkimusmatka?

Hahmotamme usein aikaa, ajattelua, ammatissa kehittymistä ja työuria lineaarisesti. Taiteen tekemisestä puhuttaessa ”ura” ei välttämättä ole kuitenkaan toimiva tapa ajatella työtä. Taiteilijan työtä tutkineet Pia Houni ja Heli Ansio ovat käyttäneet sen korvaavana terminä työpolun käsitettä. Perinteinen ajatus työurasta on, että eteneminen tapahtuu suunnitelmallisesti ja työssä voi edetä ”juoksupojasta johtajaksi”. Näin voi toki tapahtua myös taidekentällä, mutta tutkimusten valossa todennäköisempää on se, että taiteilijan työhön liittyvien erityispiirteiden, kuten eriytymisyyden ja vaihtelevuuden takia vertauskuva polusta toimii paremmin: polkua kuljetaan eteenpäin, mutta kaarteet ja reunojen ylitykset ovat mahdollisia. (Houni & Ansio 2013, 23.) Monialaisen työskentelyn voikin ajatella monihaaraisena polkuna, joka kaihtaa urautumista ja suoraviivaisuutta.

Edward De Bonon teorian mukaan on olemassa kaksi eri tapaa ajatella: lineaarinen (suoraviivainen) ja lateraalinen (sivuttainen) ajattelu. Kun lineaarinen ajattelu on tavanomaisempaa ja linkittyy todennäköisyyksiin, lateraalisen ajattelun avulla päädytään usein epätodennäköisiin, yllättäviin ja luoviin ratkaisuihin. Lineaarinen ja lateraalinen ajattelu eivät kuitenkaan ole toisensa poissulkevia, vaan molempia tarvitaan. Kun lateraalinen luo uutta, lineaarinen auttaa valikoimaan tästä uudesta ratkaisuja, jotka toimivat. (De Bono & Zimbalist 1970.) Taiteen tekemiseen liittyy useimmiten uuden luominen, jolloin selkeä ja suoraviivainen eteneminen ei välttämättä ole viisas ratkaisu. Monialaisille taiteilijoille lateraalisuus onkin ehkä ominaista niin työuran kuin ajattelutapojenkin suhteen.

4 SYITÄ JA SEURAUKSIA

Tässä luvussa pohdin sitä, miksi monen tekeminen on joillekin toimivin ratkaisu. Käsitte-
len myös monialaisuuteen liittyviä asioita kuten apurahoja, ajankäyttöä, koulutusta ja
omien aivojeni rakenteeseen vaikuttavia erityispiirteitä.

4.1 Virkistävyys, kiinnostavuus ja vaihtelunhalu

Vaikka moniajo voi kuulostaa kuormittavalta, se voi olla myös eräänlainen tapa levätä.
Lauri Ahtinen kertoo jakavansa joskus viikon eri päivät eri taiteenlajeille: osan viikosta
hän keskittyy työstämään sarjakuvaromaania, osan maalaamiseen, osan kirjoitami-
seen. ”Sillä tavalla tauotan. Se on niin kuin lepoa. En pysty oikein ikinä olemaan teke-
mättä mitään.” (Ahtinen 2019.)

Moni haastateltavistani puhui siitä, kuinka tekemisen tavasta toiseen siirtyminen oli läh-
töisin uteliaisuudesta ja kiinnostuksesta, mutta toimi samalla myös keinona levätä ja vir-
kistyä. Vaihtelu virkistää osittain myös sen takia, että eri taiteenalat ovat sosiaalisuusas-
teeltaan erilaisia. Kirjoittaminen tai maalaaminen tapahtuvat useimmiten yksin ja eristyk-
sissä, kun taas elokuvan teko tai bändissä soittaminen ovat nimenomaan yhdessä mui-
den kanssa tehtävää ryhmätyötä.

Myös Mika Rättö puhuu siitä, kuinka kirjoittaminen on yksinäistä ja elokuva taas vaatii
ryhmässä tekemistä. ”Viihdyn yksin, tykkään touhuta ittekseni, mutta ehkä se on luoja-
n kiitos, ettei se oo pelkästään sitä. Itsen pitää pirteänä nimenomaan se, että joutuu vaih-
telemaan ympäristöä ja rytmiä.” (Rättö 2019.) Ninni Luhtasaaren kokemus on samankal-
tainen: ”mulla varmaan räjähtäis pää, jos olisin koko ajan bändien ympäröimä. Varmaan
hajoaisin, jos olisin koko ajan yksin pistelemässä jotain paljettia. Se on tosi hyvä tasa-
paino, tarviin sitä vetäytymistä ja myös sitä sosiaalista puolta.” (Luhtasaari 2019.) Roosa
Halme nostaa esiin sen, että osa taiteenaloista koostuu useasta erilaisesta, ja esimer-
kiksi lähtökohtaisesti monitaiteinen nukketeatteritaide tarjoaa vaihtelua. ”Siinä yhdistyvät
kuvataide, kuvanveisto, draama, tarinankerronta, valot, ääni ja musiikki.” (Halme 2020.)

Vaikka vaihtelu koettiin virkistävänä ja hyvänä asiana, se ei kuitenkaan aina välttämättä
tapahdu ongelmattomasti. Eräs haastateltavista sanoi vaihdoksen vaativan

virittäytymisjakson, sillä vaihtelunhalusta huolimatta uuden aloittaminen tuntui välillä vaikealta ja raskaalta.

Toisaalta alojen vaihtaminen saattaa yllättäen viedä myös tauolla olevan taiteenlajin osaamista eteenpäin. Valokuvaaja, sarjakuvantekijä ja kuvataiteilija Kati Rapia kertoo lopettaneensa jossain vaiheessa sarjakuvan teon tosi pitkäksi aikaa. "Nyt kun aloitin sarjakuvien tekemisen uudestaan, olen siinä parempi. Kehityin siinä välissä, kun en tehnyt, ja ehkä nimenomaan just sen takia." (Rapia 2019.)

Vaikka itse taiteen ala pysyisi samana, vaihtelua tuo oman tekijäroolin vaihtaminen. Osa haastatelluista tekikin oman taiteensa lisäksi toisinaan esimerkiksi kuraattorin, tapahtumajärjestäjän tai taiteellisen johtajan töitä. Roosa Halme toimii paitsi vapaana taiteilijana, myös hoiva- ja yhteisötaiteen tekijänä ja kansainvälisen nukketeatterifestivaalin taiteellisena johtajana. "On kiinnostava tarkkailla välillä kenttää ikään kuin ulkopuolelta, ja hypätä sitten takaisin sisälle omaan tekemiseen." (Halme 2020.)

Virkistystä voi paitsi taiteen aloja vaihtamalla, myös tekemällä jotain ihan muuta. Osa *Exceptional Life Courses* -tutkimukseen haastatelluista taiteilijoista kertoi tekevänsä välillä myös muita kuin taidealan töitä. Syynä olivat paitsi taloudelliset seikat, myös kokemus siitä, että ei-taiteellisten töiden tekeminen oli henkisesti tasapainottavaa. (Salasuo ym. 2016, 176.)

4.2 Skeneen kuulumisen ja muiden mielipiteet

"Mulle on sanottu, että keskity. Jopa hyvät ystävät. Mutta en pysty, enkä halua" kertoo Kati Rapia. (Rapia 2019.)

Myös Lauri Ahtinen kertoo pohtineensa ystävänsä kanssa sitä, pitäisikö monialaisuudesta luopua. "Että pitäisikö mun keskittyä enemmän yhteen asiaan ja tahkota sitä, jota kautta saisi tunnettuutta, ja sitä kautta vakituisen ammatin. Mutta sitten mietin, että sarjakuvan kannalta se on mahdotonta, koska siitä ei tule koskaan saamaan niin paljon rahaa. Että jos haluaisin keskittyä vain yhteen, niin pakko ajatella sitä rahaa. Enkä mä oikein osaa tehdä mitään sellaista, mistä saisi rahaa." (Ahtinen 2019.)

Rosa Liksom sanoo, että vaikei ole Suomessa kokenut monialaisuutta haittana, muualla asia on nähty toisin. Esimerkiksi Ranskassa häntä on pyydetty esiintymään ainoastaan kirjailijana, olemaan puhumatta muusta taiteen tekemisestä. ”Olen sitten esiintynyt kirjailijana pelkästään.” (Liksom 2019.)

Yhteen alaan keskittyminen on yleisempää kuin monialaisuus. Niinpä ei liene ihme, että suuri osa monialaisista on ainakin jossain vaiheessa törmännyt siihen, että erilaista tapaa tehdä kyseenalaistetaan. Haastatteluissa tämä teema ei kuitenkaan noussut esiin voimakkaasti, niin että muiden ihmettely olisi ollut toistuvaa tai koettu turhan painostavana.

Monialaisuus voi kuitenkin vaikuttaa siihen, miten taiteilija kokee kuuluvansa johonkin skeneeseen tai ammatillisesti muodostuneeseen ryhmään. Kollegiaalisen tuen puuttuminen voi olla harmillista. Toisaalta vapaus ryhmäpaineista voi tuoda omanlaistaan hyvinvointia. Moneen alaan kuulumisen syrjäyttää skenestä myös ajankäytön vuoksi: yhden alan ihmiselle kerääntyy tietenkin vähemmän tapahtumia kuin useammalla kentällä toimivalle. Itse huomaan jättäväni usein väliin ammattiini liittyvät vapaa-ajan kokoontumiset ja juhlat, jotka ovat monelle vuoden kohokohta: sarjakuvafestivaalit, kirjamesut ja ammattijärjestöjen pikkujoulut.

Joukkoon kuuluminen on tärkeää ja inhimillistä. Suomessa on monta taidealan järjestöä, joista osa määrittelee toimialansa tekniikan kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalariliitto ja Valokuvataiteilijoiden liitto.

Taiteilijat eivät kuitenkaan ole aina ryhmittyneet taiteenalojen mukaan. Historiassa on esimerkkejä myös taidepiirien muodostumisesta monen eri taiteenalan ympärille. Esimerkiksi dadaistit, Symposium-piiri, Andy Warholin Factory ja The Bloomsbury Group koostuivat eri alojen tekijöistä ja kulttuuripersonista.

Oletukseni oli, että multitaiteilijat saattaisivat kokea ongelmana sen, että monialaisuudesta johtuen heillä ei ole selkeää ammatillista viiteryhmää tai ydinporukkaa. Tämä ei haastattelujen valossa näytä pitävän paikkaansa. Ulkopuolisuus ei tuntunut olevan kenellekään erityisen harmillinen asia.

Rosa Liksom kertoo, ettei koe kuuluvansa mihinkään taideskeneeseen, ”Tai ehkä ITE-taiteilijoihin¹³. mutta en tunne heitä, paitsi Erkki Pirtolan tunsin.” Liksom kertoo aina tunteensa olonsa ulkopuoliseksi niin taide- kuin kirjallisissakin piireissä. ”Olen *outsider*. Mutta olen hyvin kotona sellaisissa piireissä, jotka eivät liity taiteeseen.” (Liksom 2019.)

Ninni Luhtasaari sanoo, ettei koe oloaan vahvan ulkopuoliseksi, vaan enemmänkin hie- man poikkeavaksi. ”Musapiireissä oon kuvataiteilija, taidepiireissä oon muusikko.” Luhtasaaren ystäväpiiriin kuuluu kuitenkin myös pieni joukko monialaisia taiteilijoita, ”meitä sekoilijoita”, joiden ryhmään hän kokee kuuluvansa. ”Tunnen sellaista hengenheimolai- suutta, pystyn jakamaan ongelmat ajankäytöstä ja muut.” (Luhtasaari 2019.)

4.3 Ajankäyttö ja resurssit

Monesta asiasta innostumiseen ja niiden harjoitteluun menee aikaa. Itselläni juuri ajan- käytölliset haasteet ovat olleet syy, miksi olen pohtinut joidenkin osa-alueiden karsimista. Vapaus¹⁴ tehdä mitä vain voi johtaa siihen, että tekee liikaa. Karsiminen on kuitenkin vaikeaa, ja kaikki uusi houkuttelee. Myös Ninni Luhtasaari kertoo karsimisen tarpeesta. ”Mutta en mä pysty, tuntuu että koko ajan tulee jotain uutta. Mä en osaa estää sitä. Jos joku homma on tarpeeks siisti, niin en mä voi torjua sitä.” (Luhtasaari 2019.)

Kati Rapia kertoo ilahtuneensa huomattessaan, että into valokuvaamiseen on hiipunut. ”Mä oon niin onnellinen asioista, mitkä ei enää kiinnosta mua. Jotta voi tulla uutta, niin jonkun on pakko tippua.” Valokuvauksen väistyttyä tyhjä tila on alkanut heti täyttyä mm. esitystaiteen kautta. (Rapia 2019.)

Mika Rättö suhtautuu ajanpuutteeseen tiedostaen, mutta rauhallisesti. ”Jos olisin vaka- vasti otettava laulaja ja kitaristi, niin pitäis treenata joka päivä. Mutta tässä tyylissä saat- taa joskus mennä puoli vuotta, ettei päästä kurkustaan yhtään ääntä, kun voimavarat ja aika tulee vastaan. Mutta en mä ole tekemässä itsestäni mitään tiettyä, eikä mulla ole

¹³ ITE-taide on suomalaista nykykansantaidetta. Lyhenne ITE tulee sanoista ”itse tehty elämä”. ITE-taiteilijat ovat itseoppineita ja työskentelevät taidemaailman ja harrastuspiirien ulkopuolella. (Itenet 2020.)

¹⁴

Laaja-alaisuus voi tuntua vapaudelta. Asia ei kuitenkaan välttämättä ole niin. Laura Kuusan kuvataiteilijoiden tekniikan valintaa käsittelevään opinnäytetyöhän haastateltu, yhtä tekniikkaa taiteessaan käyttävä Samuli Heimonen kokee tekniikan tuomat rajoitukset vapauttavana. Heimosen mukaan l vapaus voi jopa halvaan- nuttaa tekemistä. (Kuusa 2016, 14.)

mitään suurten menestysten pakkomiellettä – että jos en ole jossain stadionilla seuraavan seitsemän vuoden sisään, niin tilanne on täys katastrofi. Kun maailmankatsomus on tämä, niin en osaa kärsiä siitä hinnasta, minkä se vaatii. Nautin sen tuomasta vapaudesta, ettei oo pakko. Teen sitä, mitä aivan oikeasti haluan, ja heittäydyn siihen sit täysipainoisesti.” (Rättö 2019.)

Monet taiteenalat vaativat myös erilaisia työvälineitä, tarvikkeita ja tiloja. Yhteen asiaan keskittyvä taiteilija on kohdentanut resurssinsa viisaasti, kun taas muusikko-kuvataiteilija-videontekijä joutuu maksamaan niin treenikämpästä, soittimista, ateljeesta, taiteilijatarvikkeista, kamerasta kuin videoiden leikkaamiseen sopivista ohjelmistoistakin. Haastatteluissa ei kuitenkaan kysyty resursseihin liittyvistä asioista, eikä aihe noussut keskusteluissa esiin.

Taloustieteessä ja sijoittamisessa puhutaan diversifikaatiosta eli hajauttamisesta. Diversifikaation ajatuksena on vähentää riskejä toimimalla laaja-alaisesti, jolloin yksittäisten muuttujien määrä ei vaikuta lopputulokseen niin paljon kuin kapeammalla sektorilla liikuttaessa. Tätä ajatusta kuvaa sanonta ”ei kannata laittaa kaikkia munia yhteen koriin”. Monialaisuus saattaa siis joskus toimia myös suojamekanismina sille, että jotain yllättävää tapahtuu: jos bändin kanssa esiintyminen pitää pandemian takia peruuttaa, voi keskittyä maalaamiseen. Tämä käytännön syy ei kuitenkaan vaikuttanut olevan haastattelemini taiteilijoiden motivaatio, vaan kaikilla monialaisuuden syy löytyi uteliaisuudesta, vaihtelunhalusta ja sisäsyntyisestä halusta tehdä erilaisia asioita.

4.4 Apurahat

Suuri osa taiteellisesta työstä tehdään joko apurahojen turvin tai niin, että apuraha kattaa osan tuloista. Apurahan merkitys tulolähteenä on huomattava myös monialaisilla taiteilijoilla (Rensujeff 2013, 83).

Kapea-alainen pätevyys ja erikoistuminen tietylle alalle on laaja-alaisuutta helpompaa osoittaa, myös muodollisesti. Taideapurahan hakemisprosessi on rakennettu useimmiten niin, että rahoja myöntävällä taholla on lomake, johon listatuista taiteenaloista hakija valitsee lokeron, jonka kokee kuvaavan työskentelyään parhaiten. Hakemus vertaisarvioidaan, eli sen lukee juuri tuohon tiettyyn, hakemuksessa valittuun taiteenalaan erikoistunut asiantuntija. Hakemuksiin liitetään useimmiten ansioluettelo, joten mahdollista

monialaisuuttaan voi tuoda toki esiin sitä kautta. Ongelmaksi muodostuu se, että jos monialaista hakijaa arvioidaan vain yhden osa-alueen perusteella, tuotanto saattaa vaikuttaa muita hakijoita vaatimattomammalta. Monikymmenvuotisen taiteilijauran tehnyt, kaksi runokokoelmaa julkaissut runoilija-tanssija-muusikko saattaa vertautua kymmenen runokirjaa tehneeseen kolleegaan, jolla on takanaan lyhyempi ura mutta se on yhteen taiteenalaan keskittynyt.

Kun apurahapäätöksiä tehdään, on perusteltua käyttää vertaisarvioijia. He tuntevat oman alansa tekijät ja siihen liittyvät konventiot ja ajankohtaiset ilmiöt. Mutta voiko vertaisarvioija häivyttää sitoutuneisuutensa omaan taiteenlajiinsa? Suomen kulttuurirahaston erityisasiantuntija Veli-Markus Tapion mukaan SKR:n pyrkimyksenä on löytää vertaisarvioijiksi ihmisiä, jotka eivät ole tiukkoihin taidekategorioihin jämähtäneitä. Hän kuitenkin myöntää, että arvioijat saattavat tulla vahvalla edunvalvontakärjellä. Vertaisarvioija saattaa siis ajatella, että esimerkiksi tanssitaiteen raha kuuluisi antaa ennen kaikkea tanssille eikä hallinnollisista syistä tanssin kategoriaan päätyneille performanssi- tai esitystaiteen teoksille. Taiteilijat kärsivät resurssien vähyydestä ja kokevat usein olevansa syrjityssä asemassa, ja niinpä rahaa jaettaessa pyritään usein pitämään huolta siitä, että rahat pysyvät ”omassa” laatikossa. (Tapio 2019.)

Myös Merja Heikkisen tutkimus *Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä* nostaa asian esiin. Yksittäisten taidekenttien voimakas vaikutus päätöksenteossa voi vaikuttaa rakenteellisiin kategorioihin, ja kategoriat taas saattavat jäykistää taiteen kenttää. Voidaankin kysyä, onko käytössä oleva tukijärjestelmä omiaan pitämään taiteenaloja omissa, erillisissä lokeroissaan (Heikkinen 2007, 100–101). Vertaisarviointi siirtää taidekenttien omat konventiot tukipolitiikkaan ja sen toteutukseen. Vaikka Heikkisen mukaan vertaisarvioinnin vaikutus onkin vahvasti ohjaava, tuloksena ei kuitenkaan ole pelkkä taidekenttien omien määritelmien toisto ja vahvistuminen. Myös hallinto muokkaa määritelmiä. (Heikkinen 2007, 102.)

Vertaisarvioijat valitaan sillä perusteella, että he ovat alansa tunnustettuja asiantuntijoita. SKR:n Veli-Markus Tapion mukaan tästä seuraa se, että vertaisarvioijat ovat usein hakijaa vanhempia ja mahdollisesti myös konservatiivisempia. SKR:n kohdalla vaikutusta on myös sillä, että osa jaettavista rahoista on SKR:lle testamentattuja. Monet ovat halunneet luoda oman nimikkorahaston, joka myöntää rahaa johonkin tiettyyn, määriteltyyn

tarkoitukseen, jolloin rahojen jakamista ohjaava lokerointi saattaa pohjata osittain vanhahtaviin taidemieltymyksiin ja -käsityksiin. (Tapio 2019.)

Kysyessäni monialaisista hakijoista Taiken Kirsi Väkiparta kertoo, että ilmiö on tunnistettu Taikessa ja sitä edeltäneessä Taiteen keskustoimikunnassa pitkään. Väkiparran mukaan pyrkimyksenä on, ettei prosessissa jäisi väliinputoajia, jotka eivät voi saada apurahaa eri taiteenalojen toimikunnilta monialaisuutensa takia. Väkiparta kertoo, että Taikessa on sen perustamisesta asti ollut erillinen taidetoimikunta monialaiselle taiteelle ja erilliset tukimuodot¹⁵ sen tukemiseen. (Väkiparta 2019.)

Itse olin tulkinnut Taiken verkkosivujen monialaisuuden kuvailun tarkoittavan eri taiteenlajeja kokeellisesti yhteenliittävää fuusiotaidetta. Taiken käyttämä monitaide-termi avautuikin ehkä joillekin eri tavalla kuin on tarkoitettu. Termien määrittely ja tekotapojen taiteenlajien tarkka rajaaminen on vaikeaa.

Olen itse kokenut apurahalomakkeiden vaatimuksen tarkkaan taiteenlajin määrittelyyn vihjeenä siitä, että hakijalta toivottaisiin siistin selvärajaista taiteilijuutta. Ajatus voi olla väärä, mutta olen apurahaa hakiessani alkanut aina ”esiintyä” yhden lajin edustajana: esimerkiksi sarjakuvaprojektiin rahoitusta hakiessani kutsun itseäni sarjakuvataiteilijaksi ja karsin ansioluettelostani kuvataide-, kuvitus- ja kirjoitustyöt pois. Vastaavasti kuvataiteen hakemuksessa kerron olevani kuvataiteilija ja jätän mainitsematta, että teen myös sarjakuvaa. Ajatukseni on, että apurahojen myöntäjät pitävät tällaista selkeyttä ammattilaisen merkinä, kun taas runsaus voitaisiin nähdä epämääräisyytenä.

Myös Ninni Luhtasaari kertoo pitävänsä apurahaa hakiessa kuvataiteilijuuden ja muusikonuransa tiukasti erillisinä. ”Kaksi ensimmäistä vuotta tein apurahahakemuksia niin että listasin kaikki tekemiset, kunnes tajusin että ne menee vaan sekasin siitä, että mitä toi nyt oikein haluaa tehdä.” Luhtasaari kertoo, että alettuaan tehdä räätälöityjä ansioluetteloloita hakemukset alkoivat mennä läpi. (Luhtasaari 2019.)

Kati Rapia sen sijaan on avoimesti monialainen myös hakemuksissaan. ”Vertaisarvioijilta vaaditaan laajaa sivistystä. Mä en voi mitään jos monialaisuus näyttää huonolta jonkun silmissä.” (Rapia 2019.)

¹⁵ Taike jakaa monitaiteen apurahojen lisäksi myös monitaiteen valtionpalkintoa (Väkiparta 2019).

4.5 Koulutus

Lähes kaikilla haastattelemistani taiteilijoista oli takanaan taidealan koulutus, osalla useampia taide- ja muun alan tutkintoja. Yhdellä ei ollut koulutusta taideoppilaitoksesta, vaan maisterintutkinto kokonaan toiselta alalta.

Taiteen eri aloilla on eroa sillä, miten merkittävänä koulutusta pidetään. Esimerkiksi kuvataidekentällä koulutus on arvostettua ja tutkinnot mainitaan yleensä taiteilijoiden verkkosivuilla, matrikkeleissa ja näyttelyteksteissä. Kirjallisuuden alalla koulutuksella ei vaikut olevan niin suurta merkitystä, eikä sitä tuoda esiin.

Suuri osa taidekoulutuksesta on lähtökohtaisesti lokeroivaa ja pyrkii ohjaamaan taideopiskelijaa nimenomaan yhden lajin tekijäksi. Linjat on eroteltu tekniikan mukaan: on valokuvaukseen, äänisuunnitteluun, nukketeatteriin, sarjakuvaan ja näyttelemiseen erikoistuneita linjoja. Tämä on tietenkin perusopetuksen kannalta ymmärrettävää. Konkreettisia käytännön taitoja hankittaessa on perusteltua niputtaa opiskelijoita kiinnostuksen mukaan ja palkata opettajia jotka osaavat tukea ja opastaa juuri sen alan käytäntöjen pariin.

Lokeroiminen voi kuitenkin tuntua myös rajoittavalta. Marita Liulia kertoo kokeneensa hyvin ahdistavana sen, että jotkut opettajista yrittivät pakottaa valitsemaan, tuleeko hänestä graafikko, kuvanveistäjä vai maalari. ”Se oli sen ajan jako taiteessa, ja se tuntui musta lähinnä kummalliselta.” (Liulia 2019.) Opintojen tiukka jako eri taiteenaloihin voi jäädä myös sisäistetyksi kokemukseksi. Roosa Halme kertoo havainneensa, että ajatus siitä mitä on opiskellut määrittää joskus omaa tekemistä ehkä liikaakin. Hänen mukaansa koulutukset ovat avanneet näkymiä valtameriin, mutta vaatii rohkeutta uida myös muille vesille. ”Onneksi joskus virta vaan vie.” (Halme 2020.)

Kati Rapien mukaan koulutus rohkaisee kokeilemaan ja ”antaa ikäänkuin luvan.” Valokuvausta opiskellessaan Rapia kuitenkin koki, että koulu ohjasi turhankin vahvasti tietynlaiseen tekemiseen. Arvostetussa Helsinki Schoolissa¹⁶ kerrottiin tarkasti millaista

¹⁶ Helsinki School viittaa Taideteollisen korkeakouluun (nykyisin Aalto-yliopisto) ja brändiin, joka on rakennettu sen valokuvalinjalta valmistuneiden valikoitujen taiteilijoiden ympärille (Helsinki School, 2020).

valokuvaa keräilijät toivovat. Kun Rapia kiinnostui toivotun tyyllisen valokuvan sijaan kol-laaseista, ei hän kokenutkaan luontevaksi näyttää ajan hengestä poikkeavia töitä opet-tajilleen. (Rapia 2019.)

Tiukasti taiteenaloihin jaettujen koulutusohjelmien lisäksi on muutamia poikkeuksiakin. Esimerkiksi Aalto-yliopiston ViCCA (Visual Culture and Contemporary Art) on monialai-nen linja, joskin vahvimmin visuaaliseen taiteeseen painottunut. ViCCA-koulutusohjel-massa on taiteenlajia merkittävämmässä asemassa teorian rooli asioita yhteenliimaa-vana käytäntönä. Haastattelemani koulutusohjelman johtaja Max Ryyänen kertoo, että lähtökohtana ViCCA:n luomiselle oli havainto siitä, että ”yhä useammat nuoret taiteilijat jotka tapasimme olivat jotenkin institutionaalisesti kodittomia, luomassa itse omia reitte-jään ja kombinaatioitaan, ja ajattelimme että näitä nyt syntyviä uusia taiteilijuuden posi-tioita voitaisiin ehkä tukea omalla ohjelmalla.” (Ryyänen 2019.)

Myös Taiteen uudet kontekstit (YAMK-linja Turun Taideakatemiassa), johon tämä opin-näytetyö on kirjoitettu, on monialainen. Luokallani oli opiskelijoita niin teatterin, musiikin, kuvataiteen kuin nukketeatterinkin parista, ja koin koulussa virinneet monialaiset keskus-telut oman ajatteluni kannalta todella avartavina. Opetuksesta iso osa käsitteli taiteen teoriaa, etiikkaa, tarkoituksia ja tiloja alakohtaisen tekemisen ja konkretian sijaan.

Kuvataiteessa käytettyjen tekniikoiden monipuolistuminen ja uusien medioiden yleisty-minen ovat häivyttäneet totuttua taiteenlajeihin perustuvaa rajausta. Nykyään taidekou-lutus ei enää välttämättä tähtääkään yhden taiteenalan suvereenisti hallitsevan osajan kouluttamiseen, vaan se pyrkii tukemaan mahdollisuuksia kasvaa monialaiseksi taiteen ammattilaiseksi. (Lehtinen 2017, 22.)

Eri taiteenalojen asettamisella keskenään laadullisesti eriarvoiseen asemaan on tai-teessa pitkät perinteet (Pääjoki 1999, 6) ja onkin kiinnostavaa nähdä, onko tällainen ajat-telu osittain murtumassa.

4.6 Amatööriys

Osa haastatelluista koki olevansa ammattilaisia kaikilla aloilla, joilla työskentelivät.

Monet haastattelemistani taiteilijoista nostivat kuitenkin yllättäen omasta työstään puhuessaan esiin amatööriyden käsitteen. Olin itse tästä hyvin hämmästynyt, olinhan valinnut haastateltavikseni nimenomaan ihaillemiä ammattitaiteilijoita, ihmisiä jotka ovat toimineet taidekentällä jo pitkään. Tämä taiteilijoiden tapa määritellä itsensä amatööriksi ei kuitenkaan mielestäni kuulostanut lainkaan arvottavalta, nöyristelevältä tai halveksuvalta, vaan ikään kuin sen asian myöntämiseltä, ettei kaikille aloille ollut formaalia koulutusta, eikä ehkä haluakaan noudattaa alalle ominaisia ja sillä toimimiseen ”vaadittuja” konventioita.

Sana amatööri tarkoittaa harrastelijaa: ihmistä, jolla ei ole koulutusta tai ammattitaitoa. Sitä käytetään usein haukkumasanana, osoittamaan, että tekijä on huonompi kuin ammattilainen. Amatööri-termin alkuperä on kuitenkin kaikkea muuta kuin halveksiva: sen pohja on latinan rakastajaa tarkoittavassa sanassa *amātor* (Merriam-Webster Amateur).

Vaikka suuri osa nosti amatööriyden esiin osana taiteilijaidentiteettiään, kukaan haastateltavista ei kuitenkaan käyttänyt sanaa *harrastelija*. Oma tulkintani on, että sanaan *amatööri* liittyy miellejohdyksiä innostuksesta, rakkaudesta, kunnianhimosta, kokeellisuudesta, intensiivisyydestä ja omaan tyyliin tekemisestä, kun taas *harrastelijaan* liittyy enemmänkin ajanviete, keskinkertaisuus, kunnianhimottomuus ja ohjatut, sääntöjen mukaan toimivat harrasteryhmät.

Anssi Kasitonin mukaan monialaisuuden suurimpia etuja onkin juuri amatööriyden säilyminen. ”Ei kerkeä tulemaan liian ammattimaiseksi millään osa-alueella, ja se taas auttaa ainakin itseä siinä, että tekeminen pysyy kiinnostavana ja haasteellisena. Ammattimaisella tarkoitan tässä sitä, että ei ehdi tulla totuttuja työmenetelmiä millään saralla, eikä siis ajaudu tekemään aina samalla tavalla. Pysyn ikuisena amatöörinä. Ja se on siis mielestäni vain hyvä asia, koska amatöörillä ei ole paineita, että pitäisi osata tehdä kuten venäläinen mestari. Voi rennosti kokeilla kaikenlaista, ja joskus niistä kokeiluista voi tulla jotain upeeta.” (Kasitonni 2019.)

Samasta vapauden tunteesta on kirjoittanut myös kokeellisen elokuvan tunnetuimpiin nimiin lukeutuva Maya Deren¹⁷. Alunperin vuonna 1956 julkaistussa esseessään *Amateur versus Professional* Deren kannustaa amatöörielokuvantekijöitä olemaan vailla

¹⁷ Maya Derenillä ei ollut elokuva-alan koulutusta, vaan hän oli opiskellut valtiotieteitä ja kirjallisuutta. Deren työskenteli itse monialaisesti valokuvauksen, tanssin, runouden ja elokuvan parissa. (Haslem 2002.)

alemmuudentunnetta. ”Amatöörin tulisi hyödyntää sitä valttikorttiaan, josta ammattilaiset häntä kadehtivat eli vapauttaan — niin taiteellista kuin fyysistäkin.” (Deren 1965.)

Huippuunsa hiottua ammattimaisuutta ja täydellistä lopputulosta tavoittelemalla voi tietenkin saavuttaa paljon. Kääntöpuolena on se, että perfektionismi voi hyydyttää. Näennäisen kepeä suhtautuminen omaan tekemiseen voi siis olla myös psykologinen turverakko, jonka avulla uskaltaa hypätä. Mika Rättö sanoo omalle taiteilijuudelleen olevan merkityksellistä ajatus siitä, ettei rima saa olla koskaan liian korkealla. Rättö sanoo huomanneensa monien miettivän kovasti sitä, mitä muut ajattelevat ja pelkäävänsä turhaan epäonnistumista. (Rättö 2019.)

Itse koen keskeneräisyyden ja rosoisuuden olevan usein kytköksissä herkkyyteen ja ihmillisyyteen, kun taas loppuun asti mietitty ja täydelliseksi hiottu voi toisinaan tuntua kylmältä ja etäiseltä. Tietenkään tässäkin asiassa ei yhtä totuutta: monenlainen taide voi olla koskettavaa, kiinnostavaa ja ihmisenä olemisen kokemusta avaavaa.

Liian kiihkeään ammattimaisuuden tavoitteluun saattaakin liittyä valmiiden askelmerkien astelu, ohjeiden noudattaminen ja liiallinen kaanonin kunnioittaminen. Paradoksaalisesti ammattimaiseen taiteilijuuteen siis kuuluu rohkeus olla epäammattimainen, jos ammattilaisuudella tarkoitetaan virheiden, harha-askelien ja epäonnistumisten välttelyä. Toki se, mitä työhuoneella tehdään ja mikä näkyy ulospäin ovat kaksi eri asiaa. Kaikki taiteilijat kuratoivat omaa tuotantoaan ja sitä, mikä omasta tekemisestä tuodaan esiin.

Amatööriyden ja ammattilaisen raja on toisinaan vaikea määritellä. Brittiläisen ajatushautomo Demosin vuonna 2004 julkaisema kirja *The Pro-Am Revolution* käsittelee ihmisiä, jotka ovat ammattilaisuuden ja amatööriyden vaikeasti määriteltävässä välimaastossa. Kirjoittajien mukaan professionaalit amatöörit haastavat totutun tapamme luokitella ihmiset ammattilaisiin ja harrastelijoihin. Tekstin mukaan *Pro-Am* -tekijät vaikuttavat jo nyt suuresti yhteiskuntaan ja työelämään, mutta tulevaisuudessa heillä tulee olemaan yhä suurempi rooli – siitäkin huolimatta, että jotkut ammattilaiset haluavat varjella omaa reviiriään. (Leadbeater & Miller 2004, 14) Tietoverkkojen tarjoaman vapaan informaation aikakaudella virallisten instituutioiden tarjoama koulutus ei olekaan enää ainoa oikea tapa omaksua ammattimainen tietomäärä. *Pro-Am* -kirjan mukaan karkea joko–tai-kah-tiajako (työ vs. vapaa-aika, ammattilaisuus vs. amatööriys) on ajattelumalli, jota voimme harkita uudelleen. (Leadbeater & Miller 2004, 67.)

Taiteen alalla työn määrittäminen on muutenkin vaikeampaa kuin monilla muilla aloilla. Kaikesta taiteen tekemisestä ei makseta tai korvaus on olematon. Taiteilijuus ei aina mahdu virka-ajan puitteisiin vaan kaikki taiteilijan kokema ja ajattelema voi olla materiaalia taiteeseen.

Monet ”tavalliset” ihmiset harrastavat vapaa-aikanaan taiteen tekemistä – jos taiteilija harrastaa taiteen tekemistä, onko se silloin harrastustoimintaa, työtä vai jotain muuta?

4.7 Yllättävä henkilökohtainen käänne

Samoihin aikoihin kun aloitin tämän tekstin kirjoittamisen, huomasin itsessäni ominaisuuksia, joiden johdosta hakeuduin ADHD-tutkimuksiin. Lopulta sain diagnoosin jossa minulla todettiin ADHD, perinnöllinen neuropsykiatrisen ominaisuus.

Mietin pitkään, käsitteisinkö asiaa tässä tekstissä. Erilaiset mielenterveyteen vaikuttavat diagnoosit ovat herkkä aihe, jotka monet kokevat henkilökohtaisena ja vaikeana asiana. ADHD:seen liittyy stigma, ja ihmiset joilla ei ole neurologisia poikkeamia, suhtautuvat ADHD:n omaaviin epäileväisesti, jopa karttaen. (Canu ym. 2007, 707.) En väitä, että oma diagnoosini olisi yleistettävissä muihin monialaisesti toimiviin taiteilijoihin. Halusin kuitenkin kirjoittaa aiheesta, koska uskon sen liittyvän omaan monialaisuuteeni.

Monien mielestä ADHD on neuropsykiatrisen häiriö — siis ongelma. Myös omalla kohdallani ADHD on aiheuttanut monenlaisia vaikeuksia, mutta koen sen silti pääosin positiivisena asiana, enemmän monitahoisena ominaisuutena kuin haittapainotteisena häiriönä. ADHD vaikuttaa ajatteluuni esimerkiksi niin, että olen hyvällä tavalla kaottinen, enkä osaa lokeroida asioita. Omasta mielestäni kaikki liittyy kaikkeen, eikä asioille ole ”oikeaa paikkaa”. Tämä vaikeuttaa arkea järjestyksenpidon ja ajanhallinnan osalta, mutta luovuuden kannalta aivojen vapaa assosiointi ja tietynlainen esteettömyys on etu. Luovuudesta käytetäänkin usein ilmaisua ”laatikon ulkopuolelta ajattelu”. ADHD:lla ajatellaan olevan yhteys luovuuteen (Fugate ym. 2013, White 2018) ja se voi ilmetä myös positiivisten ominaisuuksien muodossa. ADHD-ihmisille tyypillisiä ominaisuuksia ovat kognitiivinen dynaamisuus, energisyys, divergentti ajattelu, hyperfokus eli erityinen

keskittymiskyky, nonkonformistisuus, seikkailunhalu, itsen hyväksyminen ja sublimaatio¹⁸ (Sedgwick ym. 2018). Kaikki nämä ominaisuudet puoltavat monialaista työskentelytapaa. ADHD:lla on havaittu olevan myös yhteys taipumukseen viehättyä uudesta ja olla elämishakuinen (Lynn ym. 2005). Mielestäni omalla kohdallani ADHD ja tarve monialaisuuteen ovat vahvasti kytköksissä.

ADHD on monimutkainen ilmiö ja ilmenee eri ihmisillä eri tavoin. Suurin osa ADHD-oireista eivät ole monialaisia tai taiteilijoita.

Vaikka ADHD:n ja luovuuden välisiä yhteyksiä on tutkittu, (White 2018, White & Shah 2006) en löytänyt tutkimuksia ammattitaiteilijoista, joilla on ADHD. Omasta mielestäni aihe vaikuttaa kiinnostavalta, sillä neurologisia poikkeavuuksia tutkitaan usein ongelmajä haittalähtöisesti.¹⁹ Monet neuroepätyypilliset kuitenkin kokevat, että erilaiset ajattelutavat ovat myös etu.

¹⁸ Sublimaatiolla tarkoitetaan kykyä muokata ei-hyväksytyjä viettejä sosiaalisesti hyväksytympään muotoon. Oma tapani sublimoida on taiteen tekeminen.

¹⁹ Ongelmalähtöisyys on ymmärrettävä lähtökohta lääketieteen piirissä, jossa tutkimusta motivoi usein tarve löytää apua ongelmista kärsiville.

5 POHDINTAA

Liittyykö kulttuuriimme uskomus, että kaikkea olisi olemassa vain ”yksi oikea”?

Seurustelukumppaniksi on perinteisesti ajateltu tarvittavan yksi ihminen, ainoa laatu-
aan. Ystäväksi toivotaan se bestis, joka on ylitse muiden. Sukupuolikin on totuttu ajat-
telemaan niin, että ihmisellä voisi olla niitä vain yksi ja se olisi pysyvä (Gilbert 2009).
Myös ammatti on totuttu ajattelemaan selkeänä urana. Vaikka kerran elämässä tapah-
tuva ammatin vaihtaminen (tai avioero ja uusi liitto) nähtäisiinkin jo normaalina, Useam-
man työn tekemistä samanaikaisesti koetaan ehkä vielä jossain määrin poikkeamana
ja outona.

Siinä, että ihmisellä on yksi selkeä ja pitkäkestoinen ammatti, ei ole tietenkään mitään
vääriä. Mutta on outoa, että tällainen ihmisen henkilökohtaisiin elämänvalintoihin liit-
tyvä vaatimus selkeydestä on hyve. Miksi yksi ja ainoa on parempi kuin sekä-että,
monta, vaihtelevasti? Onko taustalla muisto ajasta, kun ihmiset asuivat koko elämänsä
samassa talossa, jossa suku oli asunut ennen heitä, ja tekivät työkseen sitä samaa,
mitä omat vanhemmat ja heidän vanhempansa olivat tehneet?

Laaja-alaisuus ja monilahjakuus ovat asioita, joita ihaillaan. Samaan aikaan tiukka eri-
koistuminen, yhden taiteenlajin valitseminen ja linjakkaan uran luominen ovat asioita,
joita pidetään ”ammattimaisena” ja taiteilijuuden normina. Olen tällä tekstillä halunnut
tuoda esiin monialaisuutta taiteellisena praktiikkana. Oma kokemukseni on, että monet
rakenteelliset seikat eivät tue monialaisuutta. Vaikka taiteilijuuden ajatellaan olevan va-
paata ja luovaa, myös taiteilijakuvaan liittyy normeja ja monialainen taiteilijuus nähdään
niistä poikkeavana. Sitä ei siis välttämättä nähdä huonona asiana, muttei myöskään
oteta huomioon esimerkiksi termien, koulutuksen, palkintojen, apurahojen, residenssien,
ammattijärjestöjen ja muiden tukitoimien muodossa. Itse ajattelen, että monenlaisia tai-
teilijoita tarvitaan. On tärkeää löytää itselleen sopiva tapa toimia, oli se sitten erikoistu-
minen tai erikoistumisen karttelu.

Keskustelut taiteilijoiden kanssa olivat kiinnostavia ja tätä tekstiä kirjoittaessani oma am-
matti-identiteettini vahvistui. Vaikka olen työskennellyt monilla taiteen aloilla, huomasin

lokeroineeni itseni nimenomaan taiteen tekijäksi. Ymmärsin, että voisi olla avartavaa tehdä jotain ihan muuta, vaikkapa tutkimusta. Huomionarvoista oli, että kaikki haastateltavani kokivat monialaisuuden itselleen sopivimmaksi ja kiinnostavimmaksi tavaksi työskennellä. Multitaiteilijuus oli kaikille luonteva ja omaehtoinen valinta, ei taloudellisista syistä tai jonkun ulkoisen ideaalin vaikutuksesta tehty päätös.

Tämän tekstin kirjoittaminen oli hidas prosessi, sillä en malttanut keskittyä yhteen asiaan, vaan tein kirjoittamisen ohella muita töitä ja projekteja. Myös tätä kirjoittaessani iskenyt koronakriisi vaikutti työntekooni. Sain elämäni ensimmäisen burnoutin, johon ei yllättäen ollutkaan syynä monialaisuuden aiheuttama kuormitus. Mielestäni syy työpumukseen oli koronaeristäytymisen aiheuttama monotonisuus. Aiemmin pelkäsin, että monialaisuus ja jatkuvaa uuden oppimista vaativat vaihtuvat työtehtävät voisivat näännyttää minut. Havaitsin kuitenkin, että vaihtelu onkin juuri se, joka estää minua uupumasta. Olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimus siitä, miten tähän tekstiin haastatellut taiteilijat kokivat korona-ajan. Tarjosiko laaja-alaisuus ehkä vaihtoehtoja ja valinnanvaraa töiden osalta, kun osa hankkeista peruttiin?

Tähän tekstiin haastateltiin yhdeksää taiteilijaa, ja olisi kiinnostavaa tutkia aihetta myös laajemmalla otannalla. Olisi myös mielenkiintoista syventyä tarkemmin yhden taiteilijan monta alaa yhdistävään praktiikkaan. Moni haastateltavistani kertoi, että eri alat vaikuttivat toisiaan tukien, ja olisi kiinnostavaa tutkia tätä ilmiötä konkreettisemmin ja tarkemmin. Kokemukseni mukaan esimerkiksi kuvan komposition tekeminen (tyhjän tilan, yksityiskohtien ja värien sommittelu) ja musiikin sovittaminen (eri instrumentit, soundivalinnat, kappaleen osien järjestys ja toisto, soiton intensiteetti) ovat ikäänkuin sama taito, jota toteutetaan vain eri ympäristössä. Eri aistien kautta ajattelminen auttaa hahmottamaan komposition ja sovituksen luomiseen liittyviä lainalaisuuksia selvemmin kuin jos hallussa olisi kokemus vain yhdestä tavasta tehdä. Luovan prosessin hallinta yhdellä alalla näyttää harjaannuttavan kykyä ymmärtää sitä myös toisilla aloilla. Joidenkin tutkimusten mukaan luovat ihmiset vaikuttavat siis olevan yleisesti luovia niin, että heillä on annettavaa useammalle kuin yhdelle alalle. (Root-Bernstein & Root-Bernstein 2004, 127.)

Iso osa haastattelemistani taiteilijoista toteutti osan projekteistaan työryhmässä. Esimerkiksi elokuvan, esitystaiteen ja musiikin tekeminen tuntui tapahtuvan useimmiten yhdessä muiden kanssa. Tämä olisi kiinnostava tutkimusaihe. Formaali koulutus ei ole

ainoa oppimisen muoto, miten työryhmät toimivat uusein tietojen ja taitojen hankkimisen väylinä? Entä mahdollistaako työryhmätyöskentely laaja-alaisuutta eri tavalla kuin yksintyöskentely?

Eri ihmisillä on erilaisia tapoja elää ja työskennellä. Tätä tekstiä kirjoittaessani huomasin kuinka tärkeää ja luontevaa monialaisuus oli niin haastattelemilleni taiteilijoille, kuin itsellenikin. Olen samaa mieltä Rosa Liksomien kanssa: ”Tämä kaiken tekeminen tukee mua henkisesti, rahallisesti ja ongelmanratkaisussa. Mulle on todella tärkeää, että voin vaihtaa kirjoittamisen visuaaliseen taiteeseen jne. Huippu toimivaa – ainakin mulle.” (Liksom 2019.)

LÄHTEET

HAASTATTELUT

- Ahtinen, Lauri, taiteilija. Puhelinhaastattelu 4.11.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Auer, Camille, taiteilija. Haastattelu 27.5.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Frilander, Aino, kulttuuritoimittaja. Puhelinhaastattelu 7.10.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Halme, Roosa, taiteilija. Puhelinhaastattelu 20.12.2018. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Halme, Roosa, taiteilija. Sähköpostihaastattelu 9.11.2020. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Kasitonni, Anssi, taiteilija. Sähköpostihaastattelu 2.1.2019. Teksti kirjoittajan hallussa.
- Liksom, Rosa, taiteilija. Sähköpostihaastattelu 31.8.2019. Teksti kirjoittajan hallussa.
- Liulia, Marita, taiteilija. Puhelinhaastattelu 5.12.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Luhtasaari, Ninni, taiteilija. Haastattelu 3.9.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Partanen, Kalle, psykoterapeutti. Haastattelu 10.9.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Partanen, Kalle, psykoterapeutti. Sähköpostihaastattelu 15.11.2020. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Rapia, Kati, taiteilija. Haastattelu 7.1.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Ryynänen, Max, Aalto-yliopisto. Sähköpostihaastattelu 4.12.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Rättö, Mika, taiteilija. Puhelinhaastattelu 28.11.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Tapio, Veli-Markus, erityisasiantuntija, SKR. Haastattelu 26.8.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.
- Väkiparta, Kirsi, erityisasiantuntija, Taike. Sähköpostihaastattelu 29.8.2019. Tallenne kirjoittajan hallussa.

KIRJALLISET LÄHTEET

- Ansio, H., Houni, P. & Piispa, M. 2018. "Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin". Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen tekijät ja hybridinen työ. Yhteiskuntapolitiikka 83 (1), 5–17. <http://www.julkari.fi/handle/10024/136024>
- Baer, J., & Kaufman, J. C. 2005. Bridging generality and specificity: The amusement park theoretical (APT) model of creativity. *Roeper Review*, 27(3), 158–163.
- Bendassolli, P.F. and Wood Jr, T. 2012. Careers Boundaries in the Arts in Brazil: An Exploratory Study. *Qualitative Report*, 17, p.85.

Butler, J. 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London – New York: Routledge

Canu, W. H., Newman, M. L., Morrow, T. L., & Pope, D. L. W. 2007. Social Appraisal of Adult ADHD. *Journal of Attention Disorders*, 11(6), 700–710.

Cullinan, V., & Vitale, A. (2009). The contribution of Relational Frame Theory to the development of interventions for impairments of language and cognition. *The Journal of Speech and Language Pathology – Applied Behavior Analysis*, 4(1), 132–145.

De Bono, E. & Zimbalist, E. 1970. *Lateral thinking*. Penguin.

Deren, M. 1965. *Amateur versus Professional*. <https://hambrecine.files.wordpress.com/2013/12/maya-deren-amateur-vs-professional.pdf> (alkuperäinen teksti Film Culture 39 1965 s. 45–46.) viitattu 6.11.2020

Ellis, C, Adams, T., Arthur, P. 2011. Autoethnography: An Overview. *Historical Social Research* Vol. 36, No. 4 (138), Conventions and Institutions from a Historical Perspective pp. 273-290. GE-SIS - Leibniz-Institute for the Social Sciences, Center for Historical Social Research

Fugate, C.M., Zentall, S.S., & Gentry, M. 2013. Creativity and Working Memory in Gifted Students With and Without Characteristics of Attention Deficit Hyperactive Disorder. *Gifted Child Quarterly*, 57(4), 234–246.

Gilbert, M. A. 2009. Defeating Bigenderism: Changing Gender Assumptions in the Twenty-first Century. *Hypatia*, 24(3), 93–112.

Haslem, W. 2002. *Maya Deren. Senses of Cinema*. https://soma.sbccc.edu/users/davega/xNON_ACTIVE_CLASSES/FILMST_113/Filmst113_ExFilm_Bios/Maya%20Deren.pdf

Heikkinen, M. 2007. Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä - Määrittelyvallan ehtoja ja ulotu- vuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa muunnelmassa. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisu N:o 32, Lönnberg Print, Helsinki.

Helsinki School, www.HelsinkiSchool.fi viitattu 2.11.2020

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. *Tutki ja kirjoita*. 2002. 6.-8. painos. Kustannusosa- keyhtiö Tammi.

Hyvärinen, S. 2017. Taiteilijaidentiteetti ja sen monimuotoisuus: haastattelututkimus viidestä nuo- resta taiteilijasta, jotka työskentelevät usean eri taiteenlajin parissa. Helsingin yliopisto. Pro Gradu -tutkielma.

Itenet, <https://itenet.fi/> Viitattu 11.11.2020

Kaufman, J. C., & Baer, J. 2004. Sure, I'm Creative – But Not in Mathematics!: Self-Reported Creativity in Diverse Domains. *Empirical Studies of the Arts*, 22(2), 143–155.

Kieran, M. 1997. Aesthetic Value: Beauty, Ugliness and Incoherence. *Philosophy*, 72(281), 383–399.

Kulonen, U-M., Aapala, K., Alatalo, S., Koponen, E., Laurila, M., Puomies, M., Ruppel, K. & Sar- vas, L. 2000. Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 3, R-Ö. Kotimaisten kielten tut- kimuskeskus ja Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Kuusa, L. 2016. *Opinnäytetyö. Tekniikoiden ja teosmuotojen valintaprosesseja kuvataiteen teki- jöillä*. Tampereen ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/121498>

Leadbeater, C.W., Miller, P. 2004. The Pro Am Revolution: How Enthusiasts are Changing Our Society and Economy. Demos Medical Publishing <https://www.demos.co.uk/files/proamrevolutionfinal.pdf>

Lehtinen, T. 2017. Taiteilija ja kommunikaatio. Julkaisussa: Kuusimäki T., Mustaniemi S. Taiteen kommunikaatiopolku. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Lehtonen, M. 2014. Maa-ilma – materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia. Vastapaino.

Lynn, D., Lubke, G, Yang, M., McCracken, J., McGough, J., Ishii, J., Loo, S., Nelson, S., Smalley, S. 2005. Temperament and Character Profiles and the Dopamine D4 Receptor Gene in ADHD.

Mednick, S. 1962. The associative basis of the creative process. Psychological Review, 69(3), 220–232.

Merriam-Webster Amateur, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/amateur> viitattu 14.10.2020

Nikki, N., Sosiaalipsykologinen lähestymistapa. <http://www.helsinki.fi/teol/pro/emo/tarkasteluta-poja/sosiaalitieteet6.html> viitattu.3.11.2020

Piispa, M., Ansio, H., Houni, P. & Käpykangas, S. 2015. Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuu hybridi-identiteetti. Työelämän tutkimus. JUFO1.

Puttylike <https://puttylike.com/about/> viitattu 4.11.2020

Pääjoki, T. 1999. Epämukava taide. Tieteessä Tapahtuu, 17(7). <https://journal.fi/tt/article/view/58397>

Rambo, C., & Ellis, C. 2020. Autoethnography. The Blackwell Encyclopedia of Sociology, 1–3.

Root-Bernstein, R., & Root-Bernstein, M. 2004. Artistic Scientists and Scientific Artists: The Link Between Polymathy and Creativity. Creativity: From Potential to Realization.

Salasuo M., Piispa M. & Huhta H. 2016. Exceptional Life Courses. Elite Athletes and Successful Artists in 2000s Finland. Finnish Youth Research Society, Finnish Youth Research Network Publications 177, internet publications 97.

Schweizer, T. 2006. The Psychology of Novelty-Seeking, Creativity and Innovation: Neurocognitive Aspects Within a Work-Psychological Perspective.

Sedgwick, J.A., Merwood, A. & Asherson, P. The positive aspects of attention deficit hyperactivity disorder: a qualitative investigation of successful adults with ADHD. ADHD Atten Def Hyp Disord 11, 241–253 (2019).

Spalding, J. & Thompson, G. Did Marcel Duchamp steal Elsa's urinal? The Art Newspaper, Issue 262. Published online: 03 November 2014 <https://authenticationinart.org/pdf/artmarket/Did-Marcel-Duchamp-steal-Elsa%E2%80%99s-urinal-The-Artnewspaper.docx.pdf>

Sternberg, R. J. 2005. Creativity or creativities? International Journal of Human-Computer Studies, 63(4-5), 370–382.

TAIKE Monitaide. <https://www.taike.fi/fi/web/monitaide/monitaide> viitattu 11.10.2020

TAIKE Multidisciplinary Art. <https://www.taike.fi/fi/web/monitaide/multidisciplinary-art> viitattu 11.10.2020

Viking Line. Merentutkija on monitaiteilija. <https://www.vikingline.fi/merella/ymparisto/suomi-100/merentutkija-on-monitaiteilija/> viitattu 11.10.2020

Vilkman, S. 2016. Kulttuurivieras Anssi Kasitonni: "Ei taidetta ole pakko tajuta, se on kivaa tai kauheaa" <https://yle.fi/uutiset/3-8944528> viitattu 14.10.2020

Wittgenstein, L. 1922. Tractatus Logico-Philosophicus. London: Routledge & Kegan Paul, <http://www.gutenberg.org/ebooks/5740>

White, H. A. 2018. Thinking "Outside the Box": Unconstrained Creative Generation in Adults with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *The Journal of Creative Behavior*.

White, H. A., & Shah, P. 2006. Uninhibited imaginations: Creativity in adults with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Personality and Individual Differences*, 40(6), 1121–1131.

Ylimaunu, A. 2014. Pro Gradu -tutkielma. "Hyvät lukijat! Meidän täytyy ottaa haltuun meihin liittyvät sanat." : Vilja-Tuulia Huotarisen Valoa valoa valoa tyttökirjan ja tyttöyden (toisin) toistajana. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201412133496>

Taiteilijaesittelyt

Tekstiä varten haastatellut taiteilijat:

Lauri Ahtinen s.1983

Oululainen sarjakuvataiteilija, kuosisuunnittelija, kuvittaja ja kuvataiteilija. Julkaissut useita sarjakuvaromaaneja, mm. *Homepäiväkirja*, *Elias* ja *Eropäiväkirja*. Toiminut myös galleristina, kolumnistina ja luokanopettajana. Titta på Tuira -kaupunginosafestivaalin perustaja. Valmistunut kasvatustieteiden maisteriksi Oulun yliopistosta.

Camille Auer s. 1984

Kuvataiteilija, kirjoittaja, muusikko, ääni- ja videotaiteilija. Työskentelee myös tatuojana ja luennoitsijana. Opiskellut elokuvaa ja mediataidetta Turun Taideakatemiassa ja valmistunut taiteen maisteriksi Aalto-yliopiston ViCCA-koulutusohjelmasta. Esittelee itsensä välillä yksinkertaisesti taiteilijaksi, joskus sanaparilla taiteilija-kirjoittaja tai termillä monialainen taiteilija.

Roosa Halme s.1982

Kemiönsaarella asuva ohjaaja, esiintyjä, säveltäjä, muusikko. Halme työskentelee esineteatterin, nukketeatterin, hoivataiteen ja varjoteatterin parissa ja on työskennellyt taiteilijana perinteisten taideinstituutioiden ohella muun muassa sairaaloissa, vanhainkodeissa, ensi- ja turvakodeissa ja vastaanottokeskuksissa. Halme on kansainvälisen nukketeatterifestivaali TIP-Festin taiteellinen johtaja ja on toiminut myös nukketeatterin läänintaiteilijana. Halme on valmistunut nukketeatteritaiteilijaksi Turun AMK:n Taideakatemiasta ja säveltäjäksi Pirkanmaan AMK:sta

Anssi Kasitonni s.1978

Kuvataiteilija, muusikko ja elokuvaohjaaja. Kasitonni ei määrittele itseään omilla verkkosivuillaan minkään termien kautta, sillä sivut koostuvat ainoastaan kuvista. Valmistunut

kuvataiteilijaksi Lahden taideinstituutista. Kasitonille myönnettiin Ars Fennica -palkinto vuonna 2011. Hän toimi Mäntän kuvataideviikkojen näyttelykuraattorina kesällä 2016.

Rosa Liksom s.1958

Liksom esittelee itsensä usein sanaparilla taitelija-kirjailija. Vaikka hänet tunnetaan erityisesti kirjailijana ja kuvataiteilijana, on hän uransa aikana tehnyt myös lyhytelokuvia, sarjakuvia ja installaatiota, valokuvannut sekä kirjoittanut näytelmiä ja kolumneja. Liksom on opiskellut antropologiaa ja yhteiskuntatieteitä. Hänelle myönnettiin Pro Finlandia -palkinto vuonna 2013.

Marita Liulia s. 1957

Mediataiteilija, elokuvantekijä, kuvataiteilija, graafinen suunnittelija. Hän esittelee itsensä usein sanaparilla taitelija-ohjaaja. Hän on opiskellut estetiikkaa, kirjallisuutta sekä poliittista historiaa ja valmistunut humanististen tieteiden kandidaatiksi. Liulia on myöhemmin opiskellut myös sosiologiaa, filosofiaa ja taideteoriaa. Liulialle on myönnetty lukuisia palkintoja, mm. Prix Möbius International, Prix Ars Electronica, Suomi-palkinto ja Pro Finlandia.

Ninni Luhtasaari s.1987

Tamperelainen Ninni Luhtasaari esittelee itsensä sanaparilla kuvataiteilija-muusikko. Hän on tehnyt niin videotaidetta, suihkulähdeveistoksia kuin tekstiilitaidettakin. Muusikkona hänet tunnetaan yhteistä *Pintandwefall*, *Ninni Forever Band*, *Risto* sekä *Maria ja Marsialaiset*. Hän toimii musiikin parissa biisintekijänä, sanoittajana, laulajana, basistina ja kitaristina. Luhtasaari on valmistunut modistiksi ja hänellä on kuvataiteilijan koulutus Tampereen Ammattikorkeakoulusta.

Kati Rapia s. 1972

Loviisassa asuva Kati Rapia on kuvataiteilija, sarjakuvapiirtäjä, käsikirjoittaja, valokuvaaja, ideoija ja kuvittaja joka määrittelee itse itsensä termillä kuvataiteilija. "Jos mua sanotaan sarjakuvataiteilijaksi, sanon että olen kuvataiteilija mutta teen sarjakuvaa." Hän on valmistunut taiteen maisteriksi Aalto-yliopistosta vuonna 2003 (TaiK) ja pitänyt useita

yksityisnäyttelyitä ja julkaissut useita kirjoja, joista viimeisin on kirjailija Juha Hurmeen kanssa yhdessä käsikirjoitettu sarjakuvaromaani *Pyrstötähti ja Maailman lopun meininki*. Vuonna 2018 Rapialle myönnettiin visuaalisen taiteen valtionpalkinto. Vaikka palkinto myönnettiin sarjakuvataiteen alalta, perusteluissa nostettiin esiin myös monialaisuus.

Mika Rättö s.1973

Mika Rättö on kuvataiteilija, käsikirjoittaja, kirjailija ja elokuvantekijä. Muusikkona hänet tunnetaan mm. yhtyeistä *Circle*, *Eleanoora Rosenholm ja Rättö & Lehtisalo*. Hän on ohjannut ja käsikirjoittanut elokuvan *Samurai Rauni Reposarelainen*, jonka pääroolin hän myös näyttelee. Rätöltä on julkaistu kirjat *Tihkuluodon kuiskaajat*, *Mysterius Viisikulma-avain* sekä *Se jokin ”kuule härkäpapusi rapisevan”*. Rättö on valmistunut kuvataiteilijaksi Kankaanpään taidekoulusta ja hänellä on myös sähköasentajan tutkinto.